

PAVLE SIMOVIĆ

TAJNA IZA TAJNIH DRUŠTAVA

INSTITUT ZA IZUČAVANJE RELIGIJE

Naziv djela:
Tajna iza tajnih društava

Priredivač:
Pavle Simović

Izdavač:
Institut za izučavanje religije
www.religija.me

Dizajn korica i priprema za štampu:
Pavle Simović

Štampa:
„Donat Graf“ Beograd

Prvo izdanje, Cetinje 2026.

Sadržaj

Predgovor: Najstarije pitanje čovječanstva	5
Uvod: Tajna koja traje hiljadama godina	8
1. Dvije religije nastaju u Edenu	12
2. Prva civilizacija i izgubljeno znanje	15
3. Nimrod i Vavilon – rođenje prve globalne pobune	18
4. Egipat – kada religija postaje sistem moći	23
5. Misterijske religije – potraga za skrivenim putem do božanskog	26
6. Gnosticizam – spasenje kroz skriveno znanje	31
7. Hermetizam – mudrost skrivena iza vela	35
8. Gnosticizam i rana hrišćanska borba za istinu	40
9. Od pokreta do institucije: hrišćanstvo i promjena lica religije..	45
10. Srednji vijek – između vjere, tajne i moći	48
11. Renesansa – povratak drevne mudrosti	53
12. Rozenkrojceri – tajna reforme svijeta	58
13. Masonerija – bratstvo, simboli i potraga za univerzalnom mudrošću	61
14. Iluminati – historijsko društvo i trajni simbol skrivene elite .	66
15. Okultni preporod 19. vijeka – drevna mudrost u modernom dobu	71
16. Ezoterija, politika i 20. vijek – kada simbol postaje ideologija	76

17. Čovjek bez Stvoritelja – savremeni pokušaj redefinisanja ljudske prirode	81
18. Od Božjeg carstva do ljudskog projekta – potraga za sekular- nim spasenjem	84
19. Nevidljivi sukob – biblijska perspektiva uticaja palih sila ..	88
20. Otkrivenje – završetak sukoba oko autoriteta	91
21. Kako prepoznati duhovnu prevaru – biblijski kriterijumi	95
22. Nije pitanje ko kontroliše svijet – nego kome pripada čovjek	98
Dodatak: Polutajna društva	101
BIBLIOGRAFIJA.....	107
Napomena autora o pristupu i metodologiji	109

PREDGOVOR

Najstarije pitanje čovječanstva

Postoje pitanja koja se iznova vraćaju kroz svaku epohu ljudske historije.

Mijenjaju se civilizacije. Mijenjaju se jezici, kulture i politički sistemi. Mijenjaju se simboli i nazivi organizacija.

Ali neka pitanja ostaju ista.

Šta je čovjek? Odakle dolazi njegova vrijednost? Ko određuje šta je dobro, a šta zlo? Da li čovjek može pronaći konačnu mudrost nezavisno od Boga?

Ova pitanja nisu samo filozofska. Ona određuju način na koji ljudi grade društva, oblikuju zakone, stvaraju ideologije i gledaju na budućnost.

POTRAGA ZA SKRIVENIM ZNANJEM

Od najstarijih vremena čovjek je tragao za znanjem koje prevazilazi svakodnevno iskustvo.

Drevni narodi imali su svoje misterije. Filozofske škole govorile su o višoj mudrosti. Gnostički pokreti tražili su posebno znanje. Hermetičke tradicije govorile su o skrivenim zakonima univerzuma. Kasnija ezoterijska društva nastavila su govoriti o unutrašnjem prosvjetljenju i razvoju čovjeka.

Na prvi pogled, svi ovi pokreti izgledaju različito. Ali kroz mnoge od njih provlači se jedna zajednička ideja: postoji dublja stvarnost koju većina ljudi ne razumije, ali kojoj određeni pojedinci mogu pristupiti.

OD ZNANJA DO MOĆI

Znanje samo po sebi nije problem. Bog je izvor svake istinske mudrosti.

Ali kroz istoriju se često pojavljuje opasnost kada znanje postane sredstvo uzdizanja čovjeka iznad njegovog položaja.

Tada se javlja ideja da oni koji posjeduju „više znanje“ imaju pravo da oblikuju sudbinu drugih.

Iz te ideje nastaju različiti oblici elitizma. Nekada religijski. Nekada filozofski. Nekada politički. Nekada tehnološki.

Oblici se mijenjaju, ali pitanje ostaje: Ko daje čovjeku pravo da bude konačni sudija nad ljudskom prirodom i budućnošću?

STARA PRIČA U NOVOM RUHU

Savremeni svijet često sebe vidi kao potpuno drugačiji od prošlosti. Ali mnoge drevne teme i dalje postoje.

Danas se manje govori o tajnim hramovima i drevnim misterijama. Više se govori o transformaciji čovječanstva, novoj svijesti, prevazilaženju ljudskih ograničenja, stvaranju boljeg čovjeka, konačnom rješenju problema svijeta.

Neke od ovih ideja nose stvarne težnje za poboljšanjem života.

Ali svaka ideja mora biti procijenjena prema pitanju: Da li čovjek pokušava poboljšati svijet u skladu sa Stvoriteljem? Ili pokušava izgraditi svijet u kojem Stvoritelj više nije potreban?

BIBLIJSKI POGLED NA ISTORIJU

Ova knjiga polazi od biblijskog razumijevanja velike borbe.

Prema tom pogledu, istorija nije samo niz političkih događaja. Iza vidljivih sukoba postoji dublji sukob oko karaktera Boga i karaktera čovjeka.

Prva pobuna u svemiru bila je pitanje autoriteta. Može li stvođenje živjeti nezavisno od Stvoritelja?

Isto pitanje pojavljuje se u Edenu. Isto pitanje provlači se kroz ljudsku istoriju. Čovjek stalno pokušava pronaći život, mudrost i sigurnost izvan odnosa sa Bogom. Ali tokom čitave poznate istorije čovječanstva, taj cilj se pokazuje nedostižan i neuhvatljiv. Nižu se obećanja i „velike“ ideje, ali suštinski problemi ostaju isti.

ZAŠTO PROUČAVATI TAJNA DRUŠTVA?

Tema tajnih društava privlači pažnju jer govori o nečemu što je ljudima prirodno zanimljivo: o moći, uticaju i skrivenim strukturama.

Ali najveća vrijednost proučavanja ove teme nije samo u otkrivanju ko je bio član koje organizacije. Mnogo važnije je razumjeti ideje koje su oblikovale ljude i društva.

Jer organizacije se mijenjaju. Ali ideje ostavljaju trag.

CILJ OVE KNJIGE

Ova knjiga nije pokušaj da se istorija objasni jednom jednostavnom teorijom.

Svijet je složen. Ljudi imaju različite motive. Događaji imaju više uzroka. Ali kroz istoriju se mogu prepoznati određeni obrasci. Obrasci potrage za moći. Obrasci ljudske oholosti. Obrasci pokušaja da se čovjek uzdigne iznad granica koje mu je dao Stvoritelj.

Cilj ove knjige jeste da čitaocu pomogne da te obrasce prepozna. Ne da bi živio u strahu, nego da bi jasnije razumio svijet u kojem živi.

Jer najveća pitanja nisu samo:

Ko utiče na društvo?

Ko oblikuje ideje?

Ko ima moć?

Najdublje pitanje glasi: Kakav čovjek postajemo kada odlučimo kome ćemo vjerovati?

A odgovor na to pitanje određuje ne samo naš pogled na istoriju. Određuje i našu budućnost.

UVOD

Tajna koja traje hiljadama godina

Kada se pomenu tajna društva, reakcije ljudi obično idu u dvije krajnosti. Jedni smatraju da su ona plod mašte i teorija zavjere, dok drugi vjeruju da iza svakog važnijeg istorijskog događaja stoji neka skrivena organizacija koja upravlja svijetom.

Obje krajnosti promašuju suštinu.

Istorija potvrđuje da su kroz različite epohe postojala brojna zatvorena ili poluzatvorena društva. Neka su bila religijska, neka filozofska, neka politička, a neka su u sebi objedinjavala sve te elemente. Njihovi članovi polagali su zakletve na tajnost, prolazili kroz različite stepene inicijacije i vjerovali da posjeduju znanje koje nije namijenjeno svima.

To nije predmet rasprave. O tome postoje istorijski izvori.

Mnogo je teže odgovoriti na drugo pitanje: koliki je stvarni uticaj tih organizacija na razvoj civilizacije?

Na to pitanje nije moguće uvijek dati konačan odgovor. Priroda tajnih društava upravo i jeste da svoje djelovanje sakriju od javnosti. Zbog toga se mnogi istorijski događaji mogu posmatrati samo kroz dostupne dokumente, svjedočenja i posledice koje su ostavili. Tamo gdje nema dovoljno dokaza, pošten istraživač mora priznati granice svog znanja.

Ova knjiga neće pokušavati popuniti praznine maštom ili „lovom na vještice“. Ali neće ni zanemariti obrasce koji se kroz istoriju neprestano ponavljaju.

Kada se pažljivo prouče drevne religije, misterijski kultovi, gnosticizam, hermetizam, renesansni okultizam i kasnija inicijacijska društva, pojavljuju se iste ili veoma slične ideje. Mijenjaju se nazivi organizacija, simboli i istorijske okolnosti, ali osnovna filozofija ostaje iznenađujuće postojana.

To otvara pitanje da li je riječ o slučajnosti ili o jednom duhovnom kontinuitetu koji traje hiljadama godina.

Ova knjiga polazi upravo od tog pitanja.

Međutim, postoji još jedna dimenzija koja se u većini knjiga o ovoj temi zanemaruje.

Većina autora pokušava objasniti tajna društva isključivo kroz politiku, ekonomiju ili sociologiju. Takav pristup može objasniti način njihovog organizovanja, ali ne može objasniti porijeklo ideja koje ih povezuju.

Biblija nudi sasvim drugačiji okvir. Prema Svetom pismu, istorija čovječanstva nije samo istorija država, ratova i ekonomije. Ona je istorija sukoba između dva suprotna načina razmišljanja – između dva suštinski različita koncepta.

Prvi počiva na Božjem stvaranju i otkrivenju. Bog svoju volju objavljuje otvoreno. Njegove instrukcije nisu skrivene iza tajnih stepena niti rezervisane za malu elitu. Istina je namijenjena svakom čovjeku koji želi da je upozna.

Drugi put počinje u Edenskom vrtu. Zmija nije ponudila Adamu i Evi novo oružje niti novu političku ideologiju. Ponudila je posebno znanje. Obećala je da će čovjek, nezavisno od Boga, steći viši stepen spoznaje i postati poput Boga.

U biblijskom narativu, vrsta znanja za kojom je čovječanstvo posegnulo nije bila puko intelektualno sakupljanje informacija, već fundamentalna promjena u načinu na koji čovjek percipira stvarnost, donosi odluke i odnosi se prema Tvorcu. Posezanje za drvetom „spoznaje dobra i zla“ ima pretpostavku ili očekivanje posezanja za sveobuhvatnim znanjem.

Znanje za kojim se posegnulo bilo je **autonomno znanje**. Umjesto da se oslanja na božanski autoritet koji definiše šta je dobro, a šta destruktivno, čovječanstvo je preuzelo pravo da *samo* definiše moralne kategorije. To je prelazak iz stanja povjerenja u stanje samouprave.

Hebrejska riječ za znanje, *da'at* (od korijena *jada*), rijetko

označava samo apstraktno ili teoretsko znanje. Ona podrazumijeva duboko, intimno i iskustveno poznavanje. Prvo novo znanje koje su Adam i Eva stekli bilo je spoznaja vlastite ranjivosti i stida. To je znanje koje razdvaja, stvara maske (što se upravo tiče teme kojom se bavimo) i rađa strah od drugog bića i od Boga.

Kada pogledamo neposredno poglavlje nakon Pada (Postanje 4), vidimo kako se to novo, nezavisno znanje primjenjuje u praksi. Izbačeno u svijet koji je sada surov (prokletstvo na tvorevini), čovječanstvo poseže za **tehnološkim i pragmatičnim znanjem** kako bi preživjelo i osiguralo moć:

1. **Kain gradi prvi grad:** Znanje o urbanizaciji i fortifikaciji, stvoreno iz straha i potrebe za sigurnošću od drugih.
2. **Tubal-Kain kuje bakar i željezo:** Razvoj metalurgije, alata i oružja (što direktno vodi ka Lamehovoj pjesmi o osveti i nasilju).
3. **Jubal stvara muzičke instrumente:** Znanje o umjetnosti i kulturi, vjerovatno kao način traženja utjehe u odvojenosti od edenskog stanja.

Ovo znanje je impresivno, ali je u biblijskom tekstu uvijek obojeno dvostrukošću – donosi civilizacijski napredak, ali se istovremeno koristi za dominaciju i nasilje.

Tragedija post-edenskog znanja leži u tome što ono pokušava da nadomjesti izgubljenu harmoniju vlastitim naporima. Ovo neprestano, a često uzaludno ljudsko naprezanje da se svijet kontroliše i osmisli izvan Tvorca, savršeno se preklapa sa starosveznim konceptom *hevel* (taštine ili ispraznosti) i grčkim *mataiotes* – stanjem gdje i najviša ljudska mudrost i trud na kraju udaraju u zid prolaznosti.

Od Pada i gubitka direktnog odnosa sa Tvorcem kroz istoriju se neprestano pojavljuje ista ideja u različitim oblicima: spasenje ili uzdizanje čovjeka ne dolazi poslušnošću Bogu, već vlastitim naporima kroz dostignuća i moć, te sticanjem „tajnog“ i skrivenog znanja dostupnog samo odabranima.

Jedna od osnovnih težnji pale ljudske prirode jeste želja da se

posjeduje znanje mimo Boga i bez Boga. Okultizam privlači zato što obećava ono za čim pala ljudska priroda žudi: skriveno znanje, moć, kontrolu nad budućnošću, duhovno iskustvo bez poslušnosti Bogu i sigurnost bez vjere, tajnu mudrost i posebnu sposobnost razumijevanja nevidljivog svijeta. Pala ljudska priroda ne želi samo da zna; ona želi da zna bez poslušnosti. Ne želi otkrivenje, nego kontrolu. Ne želi vjeru, nego tajnu tehniku. Međutim, privlačnost tajanstvenog i mističnog svijeta nije dokaz njegove istinitosti, nego dokaz čovjekove unutrašnje sklonosti ka pobuni protiv Boga.

Upravo zato će osnovno pitanje ove knjige biti mnogo dublje od pitanja ko je bio član koje organizacije.

Pitanje glasi: **Da li postoji zajednička filozofija koja povezuje drevne misterijske religije, gnosticizam, hermetizam, okultizam i savremena inicijacijska društva?**

Ako postoji, odakle ona potiče?

I zbog čega se kroz čitavu istoriju pojavljuje pod različitim imenima, ali sa gotovo istim osnovnim učenjima?

Na ta pitanja pokušaćemo odgovoriti koristeći istorijske izvore, javno dostupne dokumente i, prije svega, biblijski tekst kao temelj za razumijevanje duhovne pozadine ljudske istorije.

PRVO POGLAVLJE

Dvije religije nastaju u Edenu

Većina istorijskih knjiga početak religije traži u drevnom Egiptu, Mesopotamiji ili među prvim civilizacijama nakon Potopa. Međutim, ako je Biblija tačna, tada se korijeni svih kasnijih religijskih sistema moraju tražiti mnogo ranije – u Edenskom vrtu.

Tamo se prvi put susreću dvije potpuno različite filozofije života.

Prvu predstavlja Bog. Njegova vlast nije zasnovana na sili, manipulaciji niti skrivenom znanju. On otvoreno govori čovjeku ko je, zašto je stvoren i kako može živjeti. Božje instrukcije nisu skrivene iza tajnih rituala niti rezervisane za posebnu elitu. Sve što je bilo potrebno za život, Adam i Eva dobili su javno i bez ikakve inicijacije.

Drugu filozofiju predstavlja zmija. Njena prva rečenica nije napad na Božje postojanje, nego napad na Njegovu riječ.

„A je li istina da je Bog rekao...?“

Sumnja postaje prvi korak pobune. Nakon toga slijedi obećanje koje će obilježiti istoriju čovječanstva: „...bićete kao bogovi, poznajući dobro i zlo.“

Ovdje se prvi put pojavljuje ideja koja će se kasnije ponavljati u bezbroj oblika. Čovjeku se nudi uzvišenje bez poslušnosti Bogu. Ne nudi mu se zajedništvo s Bogom, nego nezavisnost od Boga. Ne nudi mu se mudrost kao Božji dar, nego posebno znanje koje ga izdvaja od drugih.

Uticaj palih anđela na ljudsku potragu za uzvišenim ili zabranjenim znanjem predstavlja fascinantna nastavak priče o Padu. Dok je u Edenu posijano sjeme ljudske želje za moralnom autonomijom, „zabranjeno znanje“ eskaliralo je prije Potopa, pretvarajući se u tehnološku i okultnu moć.

U biblijskom narativu, upravo ta toksična kombinacija ljudske oholosti i nadljudskog znanja uzrokuje toliku destrukciju da Bog odlučuje resetovati stvaranje kroz Potop.

Pad nije samo prvi grijeh. To je prva alternativna religija.

Od tog trenutka istorija čovječanstva može se posmatrati kao sukob između dvije religije.

Prva kaže: „Istina dolazi od Boga.“

Druga kaže: „Istina se stiče posebnim znanjem.“

Prva kaže: „Bog određuje šta je dobro i zlo.“

Druga kaže: „Čovjek sam određuje šta je dobro i zlo.“

Prva poziva na povjerenje. Druga obećava moć.

Ovaj obrazac ne završava se izlaskom iz Edena. Naprotiv.

On postaje temelj gotovo svih kasnijih pobuna protiv Boga.

Već u Kainovom slučaju vidimo istu logiku. Umjesto da prihvati način bogoslužjenja koji je Bog odredio, Kain donosi vlastiti oblik religije. On želi pristup Bogu, ali pod sopstvenim uslovima.

Nakon Potopa isti duh pojavljuje se u pokušaju izgradnje Vavilonske kule. Ljudi više ne žele da zavise od Boga. Žele jedinstvo, sigurnost i slavu koju će sami stvoriti.

Kasnije će se isti princip razviti kroz misterijske religije, gnosticizam, hermetizam i različite inicijacijske sisteme.

Nazivi će se mijenjati. Simboli će se mijenjati. Ritualni će se mijenjati. Ali osnovna ideja ostaje ista: **Čovjek može dostići viši stepen postojanja nezavisno od Boga ako posjeduje odgovarajuće znanje.**

Upravo zbog toga ova knjiga neće posmatrati tajna društva kao izolovane istorijske pojave. Ona će ih posmatrati kao različite izraze jedne mnogo starije filozofije.

To, naravno, ne znači da su sva tajna društva ista niti da imaju identične ciljeve. Neka su nastala u sasvim različitim istorijskim okolnostima i razlikuju se po organizaciji i djelovanju. Ipak, kada se prouče njihovi simboli, način inicijacije i osnovne ideje, često se uočavaju motivi koji podsjećaju na mnogo starije religijske i

filozofske tradicije.

Zbog toga ćemo u narednim poglavljima krenuti hronološkim putem – od svijeta prije Potopa, preko Vavilona i drevnih misterijskih kultova, pa sve do savremenih inicijacijskih organizacija.

Cilj nije dokazati da je svaka organizacija dio jedinstvene zavjere. Cilj je odgovoriti na jedno jednostavno pitanje: **Da li kroz čitavu istoriju postoji prepoznatljiv kontinuitet ideja koje čovjeka udaljavaju od Boga, uzdižu skriveno znanje iznad objavljene istine i obećavaju prosvjetljenje kroz inicijaciju?**

Ako takav kontinuitet postoji, onda istorija tajnih društava nije samo političko ili sociološko pitanje. Ona postaje dio mnogo šire priče o velikom sukobu između Božjeg otkrivenja i čovjekove težnje da istinu pronade mimo Boga.

DRUGO POGLAVLJE

Prva civilizacija i izgubljeno znanje

Savremeni čovjek često zamišlja prve ljude kao primitivna bića koja su tek učila da zapale vatru, obrađuju kamen i grade jednostavna skloništa. Takva slika potiče prije svega iz evolucionističkog pogleda na istoriju, prema kojem je čovječanstvo napredovalo od jednostavnog ka složenom.

Biblijski izvještaj prikazuje sasvim drugačiju sliku.

Prema Knjizi Postanja, prvi čovjek nije nastao dugim procesom razvoja, već je stvoren kao inteligentno biće sposobno da govori, razmišlja, imenuje životinje i neposredno komunicira sa svojim Stvoriteljem.

Njegovi potomci nisu započeli istoriju u neznanju. Naprotiv.

Već u četvrtom poglavlju Postanja nalazimo stočarstvo, zemljoradnju, obradu metala i razvoj muzičkih instrumenata. Nekoliko poglavlja kasnije čitamo o gradovima, organizovanom društvu i složenim porodičnim zajednicama.

To znači da je prva civilizacija, prema Bibliji, nastala veoma brzo. Međutim, uz tehnički napredak razvijao se i moralni pad.

Kako se čovjek udaljavao od Boga, povećavalo se nasilje, oholost i samopouzdanje. Ljudi su postajali sve sposobniji da upravljaju prirodom, ali sve manje spremni da prihvate Božji autoritet.

To je obrazac koji će se kasnije često ponavljati. Napredak znanja ne znači nužno i napredak karaktera.

DVIJE LOZE

Postanje opisuje dvije različite linije potomaka.

Kainova loza poznata je po razvoju gradova, zanata i kulture. U toj lozi pojavljuju se prvi graditelji, prvi kovači i prvi muzičari.

S druge strane stoji Setova loza, za koju Biblija kaže da je

„počela prizivati ime Gospodnje“.

To ne znači da su svi Kainovi potomci bili zli, niti da su svi Setovi bili vjerni Bogu. Međutim, biblijski tekst namjerno pravi razliku između dvije duhovne orijentacije.

Jedna civilizacija svoje povjerenje polaže u čovjeka – dostignuća i moć. Druga ga polaže u Boga.

Ovaj kontrast postaće jedan od glavnih motiva cijelog Svetog pisma.

„SINOVI BOŽJI“

Jedan od najzagonetnijih tekstova Starog saveza nalazi se u šestom poglavlju Postanja.

Opisuje se vrijeme neposredno prije Potopa, kada su se „sinovi Božji“ ženili „kćerima čovječijim“.

Tokom istorije nastala su različita tumačenja ovog odlomka. Neki smatraju da izraz „sinovi Božji“ označava pobožnu Setovu lozu, drugi da se odnosi na pale anđele, dok treći nude druga objašnjenja.

Bez obzira na to koje tumačenje neko prihvata, sam tekst naglašava jednu činjenicu: granica između odanosti Bogu i pobune protiv Njega postajala je sve nejasnija. Rezultat nije bio duhovni napredak, nego opšte kvarenje društva.

Biblija taj period opisuje riječima koje su među najozbiljnijim u cijelom Svetom pismu: „Gospod je vidio da čovjek čini veliko zlo na zemlji i da je svaka misao njegovog srca uvijek usmjerena ka zlu.“ Ovo nije prikaz pojedinačnih prestupa. To je opis civilizacije koja je izgubila moralni kompas.

IZGUBLJENO ZNANJE

Brojne drevne kulture govore o vremenu prije velikog Potopa.

Njihove priče razlikuju se u mnogim detaljima, ali iznenađujuće često dijele zajedničke motive: postojanje drevnog svijeta, veliko globalno uništenje vodom i prenošenje određenog znanja na

kasnije generacije.

Iz istorijske perspektive nije moguće sa sigurnošću utvrditi koliko takve tradicije čuvaju stvarno sjećanje na zajednički događaj, a koliko su se razvijale nezavisno jedna od druge.

Međutim, one pokazuju da je ideja o drevnoj izgubljenoj civilizaciji prisutna u mnogim kulturama.

To je važno zbog jednog razloga. Gotovo sva kasnija misterijska društva tvrdila su da posjeduju ostatke nekadašnjeg drevnog znanja.

Jedni su govorili da ono potiče iz Egipta. Drugi iz Atlantide. Treći iz Vavilona. Četvrti od Hermesa Trismegista.

Ali gotovo svi polaze od iste pretpostavke: Negdje u davnoj prošlosti postojalo je posebno znanje koje je izgubljeno i koje treba ponovo otkriti.

Sa biblijskog stanovišta postavlja se zanimljivo pitanje. Da li je čovječanstvo zaista izgubilo neko tehničko ili filozofsko znanje?

Ili je izgubilo nešto mnogo važnije – zajednicu sa Bogom?

To će biti jedno od ključnih pitanja narednih poglavlja.

Jer, ako je najveći čovjekov gubitak bio raskid odnosa sa Stvo-riteljem, onda potraga za „tajnim znanjem“ ne predstavlja put nazad ka istini, nego pokušaj da se praznina ispuni nečim drugim.

Upravo će se ta potraga pojavljivati kroz gotovo čitavu istoriju čovječanstva, mijenjajući oblike, nazive i simbole, ali zadržavajući istu težnju: pronaći prosvjetljenje bez povratka Bogu.

TREĆE POGLAVLJE

Nimrod i Vavilon – rođenje prve globalne pobune

Poslije Potopa čovječanstvo je dobilo novu priliku.

Noje i njegova porodica izašli su iz Arke u svijet očišćen od nasilja koje je dovelo do uništenja prve civilizacije. Ali svijet radikalno različit od onog prije Potopa, sa znatno otežanim uslovima života. Božja namjera bila je jasna: ljudi su trebali naseliti cijelu Zemlju i ponovo je ispuniti.

Međutim, nije prošlo mnogo vremena prije nego što se pojavila nova pobuna. Njeno središte bio je Šinar. Njena pokretačka ličnost bio je Nimrod.

O Nimrodu Biblija govori vrlo malo, ali ono što kaže dovoljno je da privuče pažnju. Opisan je kao „prvi moćnik na zemlji“, a njegovo kraljevstvo počinje u Vavilonu, Erehu, Akadu i Halni u zemlji Šinaru.

Na prvi pogled, to izgleda kao kratka istorijska napomena.

Ali u starom svijetu osnivanje kraljevstva nije značilo samo političku vlast. Vladar je bio i religijski autoritet, graditelj, zakonodavac i simbol jedinstva naroda.

Nimrod predstavlja prelomnu figuru u biblijskom narativu – on je prvi arhetip post-potopnog tiranina koji spaja političku apsolutnu moć sa počecima organizovane, misterijske religije. Njegova uloga direktno nastavlja obrazac pobune koji je započeo u Edenu.

U Knjizi Postanja 10, Nimrod se opisuje kao „moćni lovac pred Gospodom“. Međutim, u jevrejskoj tradiciji (poput Targuma), ovo ne označava lovca na životinje, već lovca na ljudske duše – nekoga ko lovi ljude kako bi ih potčinio svojoj volji nasuprot Božjoj. Sama etimologija njegovog imena otkriva njegov karakter.

Ime Nimrod dolazi od hebrejskog korijena מֶרֶד (marad), što znači „pobuniti se“ ili „mi ćemo se pobuniti“. Njegovo ime nije samo identifikacija; ono je manifest, deklaracija nezavisnosti od božanskog poretka.

Zbog toga se Nimrod u kasnijim predanjima često pojavljuje kao mnogo više od običnog kralja. Oko njegove ličnosti razvile su se brojne legende koje ga predstavljaju kao velikog graditelja, osnivača religijskih običaja ili čak čovjeka koji se svjesno suprotstavio Bogu. Takva predanja ne mogu se automatski prihvatiti kao historijska činjenica, ali pokazuju koliko je snažan utisak Nimrod ostavio u kolektivnom pamćenju drevnog svijeta.

GRAD KOJI NIJE SMIO BITI SAGRAĐEN

Knjiga Postanja opisuje kako su ljudi rekli: „Sazidajmo sebi grad i kulu kojoj će vrh dopirati do nebesa da bismo sebi stekli slavno ime i da se ne bismo rasijali po svoj zemlji.“

Na prvi pogled, problem izgleda kao gradnja visoke građevine. Ali problem nije bila arhitektura. Problem je bila namjera. Grad predstavlja političko-religijsku centralizaciju i sigurnost, a kula (zigurat) arhitektonski pokušaj da se dosegne nebo.

Bog je rekao da se čovječanstvo raseli po cijeloj Zemlji. Ljudi su odlučili da ostanu zajedno.

Bog je čovjeku dao identitet. Ljudi su rekli: „Steknimo sebi ime“ to jest izradimo sami vlastiti identitet i slavu. Ovo je težnja ka ljudskoj slavi i besmrtnosti kroz vlastita dostignuća, bez oslanjanja na Tvorca.

Bog je trebao biti centar ljudske zajednice. Ljudi su odlučili da centar postanu oni sami.

U nekoliko redova Biblija opisuje prvu organizovanu civilizaciju koja svjesno gradi jedinstvo nezavisno od Boga.

To je mnogo više od priče o jednoj kuli. To je rođenje jednog sistema.

JEDINSTVO KAO SREDSTVO MOĆI

Savremeni čovjek riječ „jedinstvo“ gotovo uvijek doživljava pozitivno.

Međutim, Biblija pokazuje da jedinstvo samo po sebi nije ni dobro ni loše. Pitanje je: oko čega se ljudi ujedinjuju?

Na Vavilonskoj ravnicu ljudi nisu bili ujedinjeni oko istine. Nisu bili ujedinjeni oko poslušnosti Bogu. Bili su ujedinjeni oko zajedničkog projekta koji je čovjeka stavljao u središte.

To je prvi put u historiji da vidimo spoj tri elementa koji će se kasnije neprestano ponavljati:

- centralizovana politička vlast,
- jedinstvena religijska ideologija,
- kolektivna kontrola društva.

Upravo će taj spoj postati karakteristika mnogih velikih carstava kroz historiju.

ZAŠTO JE BOG ZAUSTAVIO PROJEKAT VAVILON?

Mnogi čitaoci postavljaju pitanje zašto je Bog pomiješao jezike. Da li se plašio ljudskog napretka?

Sam tekst daje drugačiji odgovor. Problem nije bio napredak. Problem je bio pravac u kojem se čovječanstvo kretalo.

Jedinstvo bez Boga veoma brzo postaje sredstvo za širenje zla. Zato Bog nije uništio čovječanstvo kao u vrijeme Potopa. Ovoga puta ograničio je njegovu sposobnost da organizuje pobunu na globalnom nivou.

Različiti jezici i narodi nisu predstavljeni kao kazna sama po sebi, nego kao prepreka potpunoj centralizaciji pobune.

VAVILON KAO IDEJA

Istorijski grad Vavilon će vremenom propasti. Njegove zidine će biti porušene. Njegovi hramovi će nestati. Njegovo carstvo će postati dio historije.

Ali njegova ideja neće nestati. Naprotiv.

Proroci će vjekovima kasnije koristiti Vavilon kao simbol oholosti, idolopoklonstva i pobune protiv Boga.

Na kraju Biblije, u Otkrivenju, Vavilon se ponovo pojavljuje. Ne kao obnova drevnog grada od opeke. Nego kao simbol svjetskog sistema koji objedinjuje religiju, politiku, ekonomiju i obmanu u suprotstavljanju Bogu.

Time Biblija šalje važnu poruku. Vavilon nije samo mjesto. On je obrazac.

Kad god čovjek pokuša izgraditi jedinstvo koje isključuje Boga – čak i pod plaštom religioznosti – duh Vavilona ponovo oživljava.

POČETAK MISTERIJA

Dok Biblija daje samo osnovne konture, kasnije drevne tradicije, midraši, kao i historičari iz 19. vijeka (poput Aleksandra Hislopa) povezuju Nimroda sa samim nastankom **Vavilonske misterijske religije**. Ova religija se savršeno uklapa u obrazac „zabranjenog znanja“:

1. **Astrološki kultovi:** Zigurat u Vavilonu (od akadskog *Bav-il* – „vrata bogova“) nije bio samo osmatračnica, već vještačka „sveta planina“ preko koje su ljudi pokušavali da kontrolišu božanstva putem astrologije i magije.
2. **Kult cara i obožavanje prirode:** Predanja govore da je nakon Nimrodove smrti, njegova supruga Semiramida (Šamiram) proglasila da je on postao bog Sunca (Baal), dok je njen sin Tamuz proglašen njegovom reinkarnacijom i proizvodom bezgrešnog začeca.
3. **Inicijacija i ezoterija:** Za razliku od biblijskog Boga koji se objavljuje svima, misterijska religija Vavilona čuvala je svoje tajne („gnosis“) samo za posvećenu kastu sveštenika. Moć je počivala na tome da se mase drže u neznanju, zavisne od posrednika koji tumače volju zvijezda.

Nimrodov Vavilon (od kojeg na hebrejskom nastaje riječ

Bavel – zbrka, pometnja) tako postaje trajni biblijski simbol i političke i duhovne tiranije: sistema koji ljudsku tehnologiju, ezoterično znanje i apsolutističku vlast koristi da zamijeni Boga.

Poslije rasijavanja naroda mnogi elementi vavilonske kulture prenose se u različite krajeve svijeta.

Narodi se razdvajaju, jezici se mijenjaju, ali brojni religijski motivi nastavljaju da žive u novim oblicima.

U različitim civilizacijama pojavljuju se sveštenečke elite, tajni obredi, simboli smrti i ponovnog rođenja, inicijacije i vjerovanje da posebno znanje daje duhovnu ili političku nadmoć.

Ne znači da su sve te tradicije nastale direktno iz jednog izvora niti da između njih postoji neprekinut istorijski lanac koji se može dokazati u svakom detalju.

Ali dovoljno je sličnosti da se postavi legitimno pitanje: Da li su drevni misterijski kultovi naslijedili zajedničke ideje koje su se nakon Vavilona širile različitim putevima?

To pitanje vodi nas u naredno poglavlje.

Jer, ako želimo razumjeti kasnija tajna društva, moramo najprije razumjeti religije misterija koje su oblikovale veliki dio duhovne istorije drevnog svijeta.

ČETVRTO POGLAVLJE

Egipat – kada religija postaje sistem moći

Poslije rasijavanja naroda u Vavilonu, čovječanstvo nije prestalo da traži put nezavisan od Boga. Naprotiv.

Iste ideje počele su se razvijati u različitim civilizacijama, prilagođene njihovoj kulturi, jeziku i istoriji.

Jedna od njih posebno će obilježiti drevni svijet. To je Egipat.

Za mnoge ljude Egipat predstavlja zemlju piramida, faraona i impresivne arhitekture. Međutim, njegova stvarna snaga nije bila u kamenim građevinama.

Njegova najveća moć bila je ideologija.

Egipatska država nije razdvajala religiju od politike. Faraon nije bio samo kralj. On je bio vrhovni sveštenik, vrhovni sudija i, prema egipatskom vjerovanju, božansko biće.

Drugim riječima, politička vlast dobijala je religijski autoritet. Suprotstaviti se faraonu nije značilo samo pobuniti se protiv države. To je značilo pobuniti se protiv božanskog poretka.

Na taj način religija je postala jedan od najjačih instrumenata društvene stabilnosti. Ali i društvene kontrole.

ZNANJE KAO PRIVILEGIJA

Egipat je razvijao astronomiju, matematiku, medicinu i administraciju na nivou koji je zadivljavao okolne narode.

Međutim, pristup velikom dijelu tog znanja nije bio jednak za sve. Poseban položaj imali su sveštenici.

Oni su čuvali religijske tekstove, tumačili znakove, određivali kalendar, vodili hramove i predstavljali vezu između bogova i naroda.

Znanje nije bilo samo sredstvo obrazovanja. Postalo je sredstvo autoriteta.

Što je čovjek imao pristup višem stepenu religijskog znanja, to je imao i veći društveni položaj.

Ovdje se prvi put jasno pojavljuje obrazac koji će kasnije biti karakterističan za mnoga inicijacijska društva.

Znanje nije predstavljeno kao nešto što treba podijeliti sa svima. Ono postaje privilegija.

MISTERIJA KAO IZVOR AUTORITETA

Jedna od karakteristika egipatske religije bila je složena simbolika. Hramovi, rituali, pogrebni tekstovi i obredi bili su ispunjeni slikama koje običan narod nije mogao lako razumjeti.

Simboli imaju svoju vrijednost. Biblija ih takođe koristi.

Ali postoji važna razlika. Biblijski simboli služe da otkriju istinu. U misterijskim religijama simbol često služi da istinu učini dostupnom samo malom broju upućenih.

To nije mala razlika. To su dvije potpuno različite filozofije. Jedna objavljuje. Druga skriva.

EGIPAT I IZLAZAK

Nije slučajno što Bog bira upravo Egipat kao mjesto na kojem će pokazati razliku između ta dva sistema.

Kada Mojsije dolazi pred faraona, sukob nije samo politički. To nije borba između dva naroda. To je sukob između dvije predstave o Bogu i čovjeku.

S jedne strane nalazi se faraon koji tvrdi da posjeduje božanski autoritet. S druge strane stoji pastir koji nema vojsku, nema bogatstvo i nema političku moć.

Ipak, upravo preko njega govori Bog.

Time Biblija ruši jednu od najstarijih ideja ljudske istorije. Istina ne zavisi od položaja. Ne zavisi od stepena inicijacije. Ne zavisi od pripadnosti eliti. Bog može objaviti svoju volju i preko čovjeka koji čuva ovce u pustinji.

DVIJE FILOZOFIJE

Kada se uporede Egipat i biblijska religija, razlika postaje očigledna.

Egipat kaže: Čovjek se približava božanskom kroz sistem, ritual i posrednike.

Biblija kaže: Bog prilazi čovjeku i poziva ga na savez.

Egipat uzdiže tajnu. Biblija uzdiže objavu.

Egipat gradi hijerarhiju znanja. Bog preko proroka govori cijelom narodu.

To ne znači da je svaki aspekt egipatske kulture bio pogrešan niti da su svi Egipćani bili neprijatelji Boga. Egipat je dao značajan doprinos razvoju administracije, graditeljstva, medicine i drugih oblasti.

Ali u religijskom smislu predstavlja jedan od najjasnijih primjera sistema u kojem se duhovni autoritet, politička vlast i kontrola znanja međusobno učvršćuju.

Upravo će taj model ostaviti dubok trag na mnoge kasnije religijske i filozofske tradicije.

Sledeći korak u našem istraživanju vodi nas u svijet drevnih misterijskih kultova.

Tamo će se ideja tajnog znanja razviti do svog punog oblika, kroz inicijacije, zakletve, stepene i obećanje duhovnog prosvjetljenja dostupnog samo odabranima.

PETO POGLAVLJE

Misterijske religije – potraga za skrivenim putem do božanskog

Jedna od najtrajnijih pojava u religijskoj istoriji čovječanstva jeste pojava misterijskih kultova.

Oni se pojavljuju u različitim civilizacijama, posebno u grčko-rimskom svijetu, ali svoje korijene imaju u mnogo starijim religijskim tradicijama.

Za razliku od javnih religijskih obreda kojima je mogao pristupovati čitav narod, misterijski kultovi su imali zatvoren karakter. Nisu svi mogli postati članovi. Nije svako mogao čuti njihova učenja. Pristup se dobijao kroz proces inicijacije.

Upravo riječ „inicijacija“ dolazi od latinskog *initium* – početak ili ulazak. Ona označava prelazak iz jednog stanja u drugo: od neupućenog prema upućenom, od običnog čovjeka prema nekome ko posjeduje posebno znanje.

To je jedan od osnovnih obrazaca koji će se kasnije pojavljivati u mnogim ezoterijskim sistemima.

TAJNA KAO ZNAK POSEBNOSTI

Zašto bi neka religija skrivala svoje najvažnije učenje?

Misterijske religije davale su različite odgovore. Neke su tvrdile da sveto znanje mora biti zaštićeno od onih koji ga ne bi razumjeli. Druge su vjerovale da sama tajna ima duhovnu moć.

Čovjek koji prolazi kroz inicijaciju ne dobija samo informaciju. On prolazi kroz iskustvo. Kroz ritual, simboliku i obrede, on treba da postane drugačija osoba.

U tome leži velika privlačnost misterijskih kultova.

Oni ne nude samo vjerovanje. Oni nude transformaciju.

ELEUSINSKE MISTERIJE

Među najpoznatijim misterijskim kultovima starog svijeta bile su Eleusinske misterije u Grčkoj.

Posvećene boginjama Demetri i Persefoni, održavale su se više od hiljadu godina i privlačile ljude iz različitih krajeva grčkog i rimskog svijeta.

O njihovim unutrašnjim obredima znamo relativno malo, upravo zato što su inicirani polagali zakletvu ćutanja.

Ipak, poznato je da su bile povezane sa temama smrti, obnove života i nade u budućnost.

To je zanimljivo zbog jedne činjenice: misterijske religije često su se bavile pitanjem koje je čovjeku oduvijek bilo najvažnije: Šta se događa poslije smrti?

PROBLEM ČOVJEKOVOG STANJA

I MAGIČNA „RJEŠENJA“ ZA PROBLEM SMRTI

Biblija daje jednostavan odgovor na pitanje smrti. Smrt nije prirodni korak prema višem obliku postojanja. Smrt je posledica grijeha. Smrt je prosto prestanak života.

Čovjeku nije potreban tajni obred da bi prevazišao svoju smrtnost. Potrebno mu je Božje spasenje.

Nasuprot tome, mnoge misterijske tradicije razvijale su ideju da čovjek u sebi nosi skrivenu božansku mogućnost koju treba probuditi. U drevnim ezoterijskim i misterijskim tradicijama (poput egipatskih, eleusinskih, orfičkih, te kasnijih gnostičkih i hermetičkih), smrt nije posmatrana kao apsolutni kraj bića. Umjesto toga, ona je shvatana kao izuzetno opasan prelazak za koji se duša morala rigorozno i tajno pripremiti još za vrijeme života.

Misterijske religije vjerovale su da se smrt može „pobijediti“ specifičnim tehnikama, znanjem (gnosis) i ritualima.

Osnovna metoda prevazilaženja straha od smrti bila je inicijacija – proces u kojem bi adept iskusio „simuliranu smrt“.

U Eleusinskim misterijama u Grčkoj, kandidati bi prolazili kroz

mračne, zastrašujuće podzemne odaje prije nego što bi ih obasjala jarka svjetlost i otkrila im se „velika tajna“. Grčki filozof Plutarh je zapisao da je iskustvo inicijacije bilo identično iskustvu umiranja. Cilj je bio jasan: onaj ko „umre“ dok je još živ, više se ne plaši fizičke smrti jer je već iskusio besmrtnu prirodu svoje duše.

Misterije su smrt tretirale kao putovanje kroz neprijateljsku teritoriju. Da bi duša preživjela, morala je imati „mapu“ i lozinke.

Orfičke misterije (Grčka): Preminulim inicijantima su u grob stavljane male zlatne pločice. Na njima su bila ugravirana uputstva: kada duša siđe u Had, naići će na dva izvora. Prvi je izvor **Lethe (Zaborav)** – obične duše piju sa njega, zaboravljaju svoje božansko porijeklo i vraćaju se u ciklus reinkarnacije. Inicijant je morao odbiti tu vodu i tražiti da pije sa izvora **Mnemozine (Sjećanje)**, izgovarajući čuvarima tajnu lozinku: „*Ja sam dijete Zemlje i Zvezdanog Neba.*“

Egipatska „Knjiga mrtvih“: Ovo nije bila religijska knjiga u modernom smislu, već priručnik magijskih inkantacija. Duša je morala znati tačna imena demona, čuvara kapija i bogova (tzv. „riječi moći“) kako bi prošla kroz podzemlje (Duat) i stigla do Oziriosovog suda, gdje se srce mjerilo naspram pera Ma’at (istine).

U kasnijim gnostičkim sistemima, fizički svijet i samo ljudsko tijelo smatrani su zatvorom stvorenim od strane nižeg božanstva (Demijurga). Poznata grčka igra riječi iz tog perioda bila je **Soma Sema** (Tijelo je Grobnica).

Problem smrti ovdje nije bio silazak u podzemlje, već **uspon kroz planetarne sfere**. Vjerovalo se da nebeskim sferama vladaju Arhonti (okrutni čuvari ili demoni vremena i sudbine) koji sprječavaju dušu da se vrati u vrhovno duhovno područje (Pleromu). Prevazilaženje smrti značilo je oslobađanje unutrašnje „božanske iskre“ (*Pneuma*) posjedovanjem tajnog znanja (gnoze) o pravom porijeklu duše, čime bi se zaobišli Arhonti i izbjegao ponovni pad u materiju.

Konačni cilj misterija nije bio puki „život poslije smrti“, već

Apoteoza – transformacija čovjeka u boga. Kroz alhemiju duše, usvajanje misterijskog znanja i odbacivanje materijalnih vezanosti, adept je vjerovao da se njegova esencija stopila sa samim Tvorcem ili univerzalnim Umom (Nous).

Za razliku od biblijskog modela (gdje su Pad, grijeh i smrt e-tički i relacijski problemi koji se rješavaju Božijom intervencijom), misterijske religije su Pad vidjele kao *gubitak pamćenja*, a smrt kao *tehnički problem* koji se rješava ezoterijskim znanjem i ljudskim naporom da se povрати božanski status.

Drugim riječima, problem čovjeka nije prvenstveno njegov grijeh. Problem je njegovo neznanje. Rješenje nije pokajanje. Rješenje je spoznaja.

Tu se pojavljuje jedna od najvažnijih razlika između biblijske religije i ezoterijskih sistema.

OBJAVLJENA ISTINA NASUPROT SKRIVENOM ZNANJU

Biblijski koncept istine zasniva se na Božjem otkrivenju. Čovjek ne dolazi do Boga tako što se penje kroz različite stepene tajnog znanja. Bog silazi prema čovjeku.

Nasuprot tome, ezoterijski koncept često polazi od ideje da čovjek mora sam pronaći skrivenu iskr u božanskog u sebi.

To stvara potpuno drugačiju sliku čovjeka.

U biblijskom pogledu čovjek je stvoren po Božjem obličju, ali je pao, izgubio slavu Božju, u sebi nosi „zakon grijeha“ (Rimljanima 7) i potreban mu je Bog.

U ezoterijskom pogledu čovjek često nije pali stvor koji treba obnovu, nego uspavano božansko biće koje treba probuditi.

Ova razlika će kasnije biti ključna za razumijevanje gnosticizma, hermetizma i mnogih savremenih duhovnih pravaca.

ZAŠTO SU MISTERIJE PRIVLAČILE LJUDE?

Misterijski kultovi nisu bili privlačni samo zato što su skrivali znanje.

Privlačili su zato što su nudili ono što je čovjek uvijek tražio:

- osjećaj pripadnosti;
- pristup višoj stvarnosti;
- posebno mjesto među izabranima;
- nadu izvan smrti;
- osjećaj da posjeduje nešto što obični ljudi ne znaju.

Upravo tu vidimo jednu od najjačih psiholoških osobina tajnih sistema. Čovjek ne želi samo istinu. Često želi osjećaj da pripada krugu onih koji znaju više od drugih.

NASLEĐE MISTERIJA

Misterijske religije, kao ni paganizam, nisu jednostavno nestali sa dolaskom hrišćanstva.

Njihovi hramovi su propadali, ali mnoge ideje nastavile su da žive u različitim oblicima.

Koncept skrivenog znanja. Duhovna elita. Inicijacija kroz stepene. Simbolički jezik. Potraga za unutrašnjim prosvjetljenjem.

Sve su to motivi koji će se kasnije pojavljivati u različitim filozofskim i ezoterijskim pokretima.

Zato razumijevanje misterijskih religija nije samo proučavanje drevne prošlosti. To je proučavanje korijena jedne ideje koja će se kroz vjekove vraćati pod novim imenima.

Sledeće poglavlje vodi nas prema jednom od najvažnijih pokreta u istoriji ezoterizma – **gnosticismu** – **učanju da čovjek može biti spasen kroz posebno znanje.**

ŠESTO POGLAVLJE

Gnosticizam – spasenje kroz skriveno znanje

Ako su misterijske religije pripremile teren za ideju da postoji posebno znanje dostupno samo posvećenima, gnosticizam je tu ideju razvio u potpuniji filozofski i religijski sistem.

Gnosticizam nije bio jedinstvena, centralizovana religija, već širok spektar mističnih i ezoterijskih pokreta koji su cvjetali u prvim vijekovima nove ere (naročito u 2. i 3. vijeku). Iako su se različite gnostičke sekte (poput Valentinijanaca, Setijanaca ili Basilidijanaca) razlikovale u detaljima svojih kosmičkih mitova, dijelile su zajedničku srž i ciljeve. Njihov apsolutni, ultimativni cilj bio je oslobođenje božanske iskre iz zatvora materijalnog svijeta.

Sam naziv dolazi od grčke riječi *gnosis*, što znači „znanje“ ili „spoznaja“. U gnostičkom kontekstu to nije intelektualno, naučno ili teološko znanje do kojeg se dolazi učenjem. Gnoza je bila duboko intimna, mistična i spasonosna spoznaja.

Dakle, nije riječ o običnom znanju. Gnostici nisu govorili samo o učenju, filozofiji ili obrazovanju. Gnoza je predstavljala unutrašnju, duhovnu spoznaju koja čovjeka oslobađa.

Osnovna ideja bila je da se pravi problem čovječanstva ne nalazi prvenstveno u grijehu, nego u neznanju. Čovjek ne pati zato što se pobunio protiv Boga. Čovjek pati zato što ne zna ko je zapravo. Za gnostike, neznanje (agnoia) bilo je glavni uzrok ljudske patnje, a ne grijeh u judeohrišćanskom smislu.

Rješenje nije povratak Bogu kroz pokajanje i poslušnost. Rješenje je otkrivanje skrivene istine u sebi.

Ovdje se pojavljuje jedna od najvećih razlika između biblijskog pogleda i ezoterijske filozofije. Objasnićemo ovo detaljnije u nastavku.

BOG KOJI OBJAVLJUJE I ČOVJEK KOJI OTKRIVA

Biblijska religija počinje Božjim djelovanjem. Bog govori. Bog stvara. Bog poziva. Bog otkriva. Čovjek prima.

U gnostičkom sistemu pokret često ide suprotnim putem.

Čovjek kroz unutrašnju spoznaju dolazi do višeg nivoa stvarnosti. Istina nije prvenstveno nešto što Bog objavljuje spolja. Istina je nešto što čovjek otkriva unutar sebe.

Ta promjena izgleda mala, ali je zapravo ogromna. Jer ona mijenja pitanje. Nije više: „Šta je Bog rekao?“ nego: „Šta ja mogu spoznati?“

DRUGAČIJA SLIKA BOGA

Jedna od karakterističnih ideja mnogih gnostičkih sistema jeste razlikovanje između najvišeg, skrivenog Boga i nižeg tvorca materijalnog svijeta. Smatrali su da je materijalni svijet stvorilo niže, arogantno i često zlonamjerno božanstvo zvano Demijurg (često poistovjećivan sa starosaveznom Jahveom ili nazivan Jaldabaoth, Saklas, Samael). Cilj gnostika bio je da prozru iluziju Demijurgovog svijeta, odbace njegove zakone (uključujući moralne zakone koji su smatrani sredstvom kontrole) i prekinu vezanost za tjelesna zadovoljstva koja dušu drže u okovima materije.

U nekim gnostičkim učenjima materijalni svijet nije predstavljen kao dobro Božje djelo, nego kao nesavršena tvorevina nižeg bića. Čovjekova duša je navodno zarobljena u materijalnom svijetu i treba da se oslobodi kroz spoznaju.

Kao što su drevne misterije imale mape za podzemni svijet, gnostici su imali mape za nebesa. Vjerovali su da je univerzum podijeljen na sfere (često planetarne) kojima vladaju **Arhonti** – demoni ili kosmički stražari koji služe Demijurgu. Nakon fizičke smrti, duša bez gnoze bi bila uhvaćena od strane Arhonata i prisiljena na reinkarnaciju (ponovni povratak u materiju). Cilj gnostika bio je da tokom života nauče tajna imena, lozinke i magijske formule. Opremljena tim znanjem, probuđena duša bi se nakon smrti

nevidljivo provukla pored Arhonata, prolazeći kroz sve nebeske sfere, sve dok se ne bi vratila u **Pleromu** – kosmičku Punoću, savršeno duhovno stanje i dom Vrhovnog Boga.

Za razliku od ortodoksnih struja koje su težile transformaciji svijeta i vaskrsenju tijela, gnosticizam je bio izrazito asocijalan i antimaterijalan. Njihov cilj nije bio da poprave svijet, već da iz njega pobjegnu.

Ovdje nastaje dubok sukob sa biblijskim učenjem. Biblija ne prikazuje materiju kao zatvor iz kojeg se čovjek mora osloboditi.

Na početku Postanja stoji: „I Bog je pogledao sve što je načinio i bilo je veoma dobro [funkcionalno].“

Problem svijeta nije u tome što je Bog loše stvorio materiju. Problem je u tome što je grijeh pokvario ono što je Bog stvorio. Adamov pad posledično je donio prokletstvo nad cijelom tvorevinom (Rimljanima 8).

ČOVJEK KAO USPAVANO BOŽANSKO BIĆE

Možda najprivlačniji element gnostičke poruke bio je pogled na čovjeka. Čovjek nije prvenstveno grešnik. On je biće koje u sebi nosi skrivenu božansku iskru. Potrebno je samo da se probudi.

Ova ideja ima veliku privlačnost jer čovjeku daje osjećaj uzvišenosti. Ona govori: „Nisi ono što misliš da jesi. U tebi postoji nešto više. Samo treba da otkriješ.“

Problem je što takva poruka može zaobići najosnovnije biblijsko pitanje: Ako je čovjek već nosilac božanske prirode, zašto mu je potreban Spasitelj?

ISUS I GNOTICIZAM

Posebno zanimljiv dio istorije jeste odnos gnosticizma prema Isusu. Mnogi gnostički pravci pokušavali su povezati hrišćanski jezik sa svojim učenjima.

Prihvatili su određene elemente hrišćanske poruke, ali su ih tumačili drugačije. Za njih Isus često nije prvenstveno Spasitelj koji

umire za grijeh čovječanstva, nego donosilac skrivene spoznaje.

Drugim riječima, Isus dolazi da pokaže čovjeku šta on već jeste.

Nasuprot tome, biblijska poruka kaže: Isus dolazi da učini ono što čovjek sam ne može.

To je razlika između spasenja kroz otkrivenje i spasenja kroz samospoznaju.

ZAŠTO JE GNOSTICIZAM VAŽAN ZA TEMU TAJNIH DRUŠTAVA?

Zato što u njemu vidimo gotovo sve elemente koji će kasnije biti prepoznatljivi u mnogim ezoterijskim sistemima:

- postojanje skrivene istine;
- podjela ljudi na upućene i neupućene;
- posebni učitelji koji prenose znanje;
- simbolički jezik;
- unutrašnja transformacija kroz spoznaju;
- uvjerenje da većina ljudi živi u neznanju.

Ovo ne znači da svako kasnije tajno društvo direktno potiče od gnosticizma. Istorija nije tako jednostavna. Ali idejna sličnost je značajna. I upravo zato je gnosticizam jedna od ključnih tačaka u razumijevanju razvoja ezoterijske misli.

STARA PORUKA U NOVOM OBLIKU

Kada se vratimo na početak ljudske istorije, vidimo iznenađujuću sličnost. U Edenu zmija govori: „Bićete kao bogovi.“ U gnostičkim sistemima čovjek otkriva božansku iskru u sebi. U različitim ezoterijskim tradicijama čovjek traži uzdizanje kroz skriveno znanje.

Oblici se mijenjaju. Imena se mijenjaju. Ali pitanje ostaje isto: Može li čovjek postati ono što treba biti mimo Boga?

Upravo to pitanje će pratiti cijelu istoriju tajnih učenja.

Sledeće poglavlje vodi nas ka jednom od najuticajnijih pravaca drevne ezoterije – **hermetizmu** – **učenju koje će snažno uticati na renesansni okultizam, alhemiju i kasnija tajna društva.**

SEDMO POGLAVLJE

Hermetizam – mudrost skrivena iza vela

Među svim strujama drevne ezoterijske misli, malo koja je imala tako dugotrajan uticaj kao hermetizam. To je mistična i filozofska tradicija koja se razvila otprilike u isto vrijeme kad i gnosticizam (od 1. do 3. vijeka nove ere) u helenističkom Egiptu, prije svega u Aleksandriji. Zasniva se na spisima pripisanim mitskoj figuri Hermesu Trismegistu (Hermesu Triput Najvećem), koji predstavlja sinkretizam (spajanje) grčkog boga Hermesa i egipatskog boga mudrosti Tota. Hermes je tajanstveni učitelj kojem su kasniji sledbenici pripisivali duboku mudrost o prirodi, kosmosu i božanskom. Veoma je vjerovatno da je „Hermes“ samo jedno od imena za Nimroda koje se razvilo kroz kasnije legende i ezoteriju.

Istorijski gledano, hermetizam nije djelo jedne osobe niti jedne organizacije.

Tekstovi koji se povezuju s hermetičkom tradicijom nastajali su kroz duži period, naročito u helenističkom Egiptu, gdje su se susretali grčka filozofija, egipatska religija i različiti oblici mističnog razmišljanja.

Ali bez obzira na složeno porijeklo, hermetizam je ostavio jednu veoma važnu ideju: **čovjek može kroz posebno znanje razumjeti skrivene zakone svemira i približiti se božanskom.**

„KAKO GORE, TAKO DOLJE“

Ovo je najpoznatiji aksiom hermetizma, zapisan na čuvenoj *Smaragdnoj ploči* (Tabula Smaragdina). Osnovna ideja je da je univerzum fraktalan i duboko povezan. Čovjek (mikrokosmos) je minijaturna refleksija cijelog univerzuma (makrokosmosa). Razumijevanjem sebe, čovjek može razumjeti univerzum; proučavanjem zvijezda i prirode, čovjek može razumjeti vlastitu dušu. Sve

što se dešava na duhovnom planu, reflektuje se na materijalnom, i obrnuto.

Za razliku od gnosticizma koji je smatrao da je tvorac materijalnog svijeta zli Demijurg, hermetizam uči da je **Bog Sve, i Sve je u Bogu**. Bog nije personifikovano biće, već vrhovni, beskonačni Um (*Nous*). Univerzum nije greška, već mentalna kreacija Boga. Sve što postoji je misao u Božijem umu. Materijalni svijet je predivan i savršen izraz božanske volje, iako je po prirodi promjenjiv i podložan propadanju.

Hermetički spisi (posebno *Poimandres*, prvi traktat *Corpus Hermeticum*) opisuju kako je prvi Čovjek (*Anthropos*) bio božansko biće stvoreno od svjetlosti i života. Međutim, zaljubivši se u Prirodu (materiju), sjedinio se s njom. Zato je čovjek jedinstven u univerzumu:

- Njegovo **tijelo** je smrtno i podložno zakonima sudbine (planetarnim sferama).
- Njegov **um/duša** je besmrtna i dijeli esenciju samog Boga.

Cilj hermetizma nije bijeg iz zlog svijeta, već **buđenje**. Ljudi pate jer zaboravljaju svoju božansku prirodu i poistovjećuju se isključivo sa tijelom i materijalnim željama, padajući u stanje „pijanstva“ ili neznanja.

Da bi čovjek postigao to buđenje i vratio se u svjesno jedinstvo sa Umom, hermetizam je promovisao praktične discipline, poznate kao „tri dijela mudrosti cijelog univerzuma“:

1. **Alhemija (Operacija Sunca):** Nije se radilo samo o pretvaranju olova u zlato, već o duhovnoj transmutaciji. Alhemikar je pročišćavao svoju dušu kroz procese simbolično prikazane hemijskim reakcijama, težeći savršenstvu.
2. **Astrologija (Operacija Zvijezda):** Proučavanje kosmičkih uticaja (sudbine). Hermetik uči astrologiju ne da bi mu ona predviđala budućnost kao pasivnoj žrtvi, već da bi razumio te sile i, duhovnim usponom, izdigao svoju volju iznad planetarnih uticaja.

3. **Teurgija (Operacija Bogova):** Božanska magija ili ritualna praksa kojom se inicijant povezivao sa božanskim entitetima i samim Umom, postizujući ekstatično stanje sjeдинjenja.

Dok je gnostik bio pobunjenik koji želi da pobjegne iz kosmičkog zatvora, hermetik je bio mudrac koji teži da razumije kosmičku harmoniju i postane svjesni ko-kreator sa Bogom.

Prema hermetičkom pogledu, čovjek nije samo mali dio stvorenog svijeta. On je svojevrsna slika univerzuma.

Ako razumije sebe, može razumjeti i kosmos. Ako otkrije skrivene zakone prirode, može doći do višeg oblika spoznaje.

Ovdje ponovo vidimo poznati obrazac: svijet nije prvenstveno mjesto Božjeg otkrivenja, nego velika šifra koju čovjek treba da dešifruje.

ZNANJE KAO PUT UZDIZANJA

Za razliku od biblijskog pogleda gdje mudrost počinje strahom Gospodnjim, hermetička tradicija često stavlja naglasak na unutrašnju spoznaju.

Čovjek ne čeka da mu Bog otkrije istinu. Čovjek traži metode kojima će sam prodrijeti u skrivenu strukturu stvarnosti.

Zbog toga hermetizam snažno naglašava:

- simboliku;
- astrologiju;
- alhemiju;
- proučavanje prirodnih sila;
- unutrašnju transformaciju.

Neke od tih oblasti kasnije su doprinijele razvoju naučnih disciplina. Na primjer, rana alhemija je, pored svojih mističnih elemenata, doprinijela razvoju hemije.

Ali pored istraživanja prirode, hermetička tradicija često je sadržavala i duhovnu ideju: čovjek može preobraziti samoga sebe kroz znanje.

ALHEMIJA – VIŠE OD PRETVARANJA METALA

Kada se danas pomene alhemija, većina ljudi pomisli na pokušaj pretvaranja običnih metala u zlato.

To jeste bio jedan dio alhemijske tradicije. Međutim, u mnogim hermetičkim krugovima alhemija je imala dublje simboličko značenje. Pretvaranje olova u zlato predstavljalo je unutrašnju transformaciju čovjeka. Neobrađeni čovjek trebalo je da postane „prosvijetljeni“ čovjek. Nesavršenstvo je trebalo da bude prevaziđeno kroz proces unutrašnjeg usavršavanja.

Ponovo se pojavljuje ista osnovna ideja: čovjek u sebi nosi mogućnost uzdizanja.

RAZLIKA IZMEĐU BIBLIJSKE MUDROSTI I HERMETIČKE SPOZNAJE

Na površini, mnoge riječi mogu zvučati slično.

I Biblija govori o mudrosti. I hermetizam govori o mudrosti.

I Biblija govori o preobražaju čovjeka. I hermetizam govori o preobražaju.

Ali temelj je potpuno drugačiji. Biblijska mudrost dolazi od Boga. Čovjek je prima.

Hermetička spoznaja često polazi od ideje da čovjek u sebi posjeduje ključ za višu stvarnost.

Biblijski čovjek kaže: „Bože, pokaži mi svoj put.“

Hermetički čovjek često kaže: „Otkrivajući skrivene zakone univerzuma, pronaći ću put.“

Razlika nije u želji za znanjem. Razlika je u izvoru znanja i mjestu čovjeka u odnosu na Boga.

UTICAJ HERMETIZMA NA KASNIJU ISTORIJU

Iako hermetizam nije bio tajno društvo u modernom smislu, njegove ideje će snažno uticati na mnoge kasnije pokrete.

Tokom renesanse evropski učenjaci ponovo otkrivaju hermetičke spise. Oni postaju veoma popularni među filozofima, umjetnicima i učenjacima koji traže spoj nauke, religije i mistike.

Kasnije će različiti ezoterijski pokreti preuzimati hermetičku simboliku i ideje. Posebno će biti važni:

- potraga za skrivenim znanjem;
- simbolizam svjetlosti;
- stepeni duhovnog napredovanja;
- ideja unutrašnje transformacije.

POVRATAK STARE PORUKE

Kada pogledamo put koji smo do sada prošli, obrazac postaje sve jasniji.

Eden: čovjek dobija obećanje da može biti „kao bogovi“.

Vavilon: čovjek gradi sistem nezavisan od Boga.

Misterije: čovjek traži skriveni put do božanskog.

Gnosticizam: čovjek otkriva božansku iskru u sebi.

Hermetizam: čovjek spoznaje skrivene zakone i uzdiže se kroz znanje.

Naredna poglavlja pokazaće kako se ovaj obrazac seli iz drevnog svijeta u srednji vijek i renesansu, gdje će dobiti nove oblike i pripremiti teren za pojavu modernih ezoterijskih društava.

Sledeće pitanje neće biti samo „koje tajno društvo je nastalo?“

Mnogo važnije pitanje biće **koje stare ideje su ta društva naslijedila?**

OSMO POGLAVLJE

Gnosticizam i rana hrišćanska borba za istinu

Prvi vijekovi hrišćanstva bili su period velikih rasprava.

Nova vjera širila se Rimskim carstvom, suočavajući se sa različitim filozofijama, religijama i kulturnim tradicijama.

Međutim, jedan od najvećih izazova nije dolazio samo spolja. Dolazio je iznutra. Bile su to ideje koje su koristile hrišćanski jezik, imena i simbole, ali su ih tumačile na drugačiji način.

Među njima su bili različiti gnostički pravci.

HRIŠĆANSTVO I PITANJE OTKRIVENJA

U središtu ranohrišćanske poruke nalazila se jednostavna tvrdnja: Bog se objavio.

Istina nije skrivena iza složenih stepena inicijacije. Nije rezervisana za filozofsku elitu. Nije dostupna samo ljudima posebnog intelektualnog ili duhovnog nivoa. Apostolska poruka bila je namijenjena svim ljudima. „Čujte i vjerujte.“

To je bio radikalni koncept u svijetu u kojem su mnoge religije imale zatvorene krugove posvećenih.

Hrišćanstvo je tvrdilo nešto sasvim drugačije: Najveća istina nije tajna koju čovjek osvaja. To je dar koji Bog daje.

GNOSTIČKI IZAZOV

Gnostički učitelji često nisu odbacivali sve elemente hrišćanstva. Naprotiv. Koristili su biblijska imena, govorili o Hristu i koristili hrišćansku terminologiju.

Ali su često mijenjali osnovno značenje poruke. Za njih Hrist nije prvenstveno došao da otkupi čovjeka od grijeha.

On je dolazio da donese spoznaju. Isus je postajao učitelj tajne mudrosti. Spasenje nije bilo oslobođenje od krivice i smrti. Spasenje je bilo oslobađanje kroz znanje.

GNOSTICI I PODJELA ČOVJEČANSTVA

Jedna od karakteristika mnogih gnostičkih sistema bila je podjela ljudi prema duhovnom nivou.

Neki ljudi su bili smatrani sposobnima za višu spoznaju. Drugi su ostajali na nižem nivou, vezani za materijalni svijet i neznanje.

Ovdje se pojavljuje obrazac koji će se kasnije često ponavljati u ezoterijskim sistemima: Postoji unutrašnji krug onih koji znaju. I postoji spoljašnji krug onih koji ne znaju.

Ta podjela daje posebnu privlačnost tajnim učenjima, jer čovjeku nudi osjećaj da pripada među rijetke koji razumiju skrivenu stvarnost.

ODBRANA APOSTOLSKE VJERE

Rani hrišćanski pisci snažno su se suprotstavljali ovakvim učenjima. Njihov argument nije bio samo protiv određenih filozofskih ideja. Bio je protiv same promjene prirode hrišćanske poruke.

Ako je spasenje dostupno samo kroz skriveno znanje, onda se mijenja karakter evanđelja. Umjesto poruke dostupne svima, dobija se sistem za odabrane. Umjesto Božjeg otkrivenja, dobija se ljudsko penjanje prema božanskom.

MATERIJA I TIJELO

Još jedno važno pitanje bilo je razumijevanje materijalnog svijeta. Mnogi gnostički pravci imali su negativan pogled na materiju.

Ako je materijalni svijet nesavršen, onda je i ljudsko tijelo nešto od čega se treba osloboditi.

Ali biblijsko hrišćanstvo je od početka naglašavalo nešto potpuno drugačije. Bog je stvorio svijet. Hrist je došao u tijelu. Hristovo vaskrsenje nije bilo odbacivanje materijalnog postojanja,

nego potvrda da Bog obnavlja ono što je stvorio.

Ovo pitanje će kroz istoriju ostati veoma važno. Jer način na koji čovjek razumije tijelo, prirodu i stvaranje direktno utiče na njegov pogled na Boga.

ZAŠTO JE OVO VAŽNO ZA TEMU TAJNIH DRUŠTAVA?

Zato što se ovdje prvi put jasno vidi ideološki obrazac koji će se kasnije pojavljivati u različitim oblicima:

1. Postoji skrivena istina koju većina ljudi ne poznaje.
2. Posebni učitelji prenose tu istinu izabranima.
3. Čovjek se uzdiže kroz spoznaju.
4. Spoljašnja religija smatra se nedovoljnom.
5. Pravi put dostupan je samo upućenima.

To nije identično svim kasnijim tajnim društvima. Ali idejno srodstvo je očigledno.

IDEJA KOJA PREŽIVLJAVA ČAK I KROZ CRKVI

Gnosticizam kao organizovani pokret vremenom slabi. Njegove škole nestaju. Njegovi učitelji nestaju. Ali ideje ne nestaju tako lako. Ideja da postoji skrivena mudrost. Ideja da je čovjek više nego što izgleda. Ideja da se kroz posebno znanje može dosegnuti viša stvarnost.

Sve te ideje nastaviće da se pojavljuju u različitim epohama.

Našle su čak uporište u tradicionalnoj crkvi. Iako je crkva odbacila gnostičku mitologiju (Demijurga, Arhonte, odvajanje Tvorca od Vrhovnog Boga), određeni **gnostički „senzibilitet“ i dualistički pogled na svijet** uspjeli su da se indirektno uvuku u tradicionalno hrišćanstvo, najčešće kroz monaštvo, popularnu pobožnost i filozofiju neoplatonizma.

Hebrejski korijeni hrišćanstva posmatrali su materijalni svijet i tijelo kao „veoma dobre“ (Postanje 1), dok se krajnja nada temeljila na tjelesnom vaskrsenju. Međutim, sa razvojem ranog monaštva (posebno Pustinjskih otaca u Egiptu, gdje je gnosticizam bio

jak), crkva je usvojila praksu ekstremnog odricanja.

Seksualnost i brak: Iako je crkva zvanično branila svetost braka od gnostika (koji su smatrali da reprodukcija samo zarobljava nove duše u materiju), u praksi je uspostavljen ideal djevičanstva i celibata kao „višeg“ duhovnog stanja. Brak je često posmatran kao nužno zlo ili kompromis za slabije.

Mučenje tijela: Mnogi rani askete podvrgavali su svoja tijela izgladnjivanju, nespavanju i samo-kažnjavanju, tretirajući fizičko tijelo ne kao hram, već kao neprijatelja kojeg treba slomiti – što je stav mnogo bliži gnostičkom konceptu *Soma Sema* (Tijelo je Grobnica).

Kako su teolozi pokušavali da objasne hrišćanstvo obrazovanim Grcima, uveliko su se oslanjali na platonsku i neoplatonsku filozofiju (naročito Avgustin u 4. vijeku). Platonizam je dijelio oštru podjelu na savršeni duhovni svijet ideja i nesavršeni materijalni svijet sjena.

U hrišćanskoj pobožnosti, fokus se sa *transformacije ovog svijeta* i vaskrsenja prebacio na *bijeg duše u nebo* nakon smrti. Ova ideja – da je naš pravi dom negdje drugdje, izvan materije, i da je cilj duše da se „oslobodi“ tijela i ode u duhovnu sferu – strukturalno je gotovo identična gnostičkom cilju povratka u Pleromu.

Gnostici su dijelili ljude u tri kategorije: *Pneumatici* (duhovni, posjeduju gnozu i sigurno se spasavaju), *Psihici* (obični vjernici koji se spasavaju vjerom i dobrim djelima) i *Hiličari* (tjelesni ljudi osuđeni na propast).

Iako je crkva odbacila ovu predodređenost, stvorila je sopstvenu verziju **dvostrukog moralnog standarda**:

Duhovna elita: Monasi, pustinjaci i sveštenstvo smatrani su onima koji žive pravim, anđeoskim životom.

Obični vjernici: Svjetovni ljudi su posmatrani kao vjernici drugog reda, uronjeni u materijalne brige i preživljavanje, od kojih se ne očekuje isti nivo duhovnog prosvjetljenja.

Mnogi historičari religije smatraju da je **Avgustin** nehotice bio

jedan od glavnih prenosnika „gnostičkog raspoloženja“ u zapadnu crkvu. Prije nego što je postao hrišćanin, Avgustin je devet godina bio pripadnik manihejstva (radikalne dualističke i gnostičke religije). Iako ih je kasnije napustio, njegov kasniji, izrazito pesimističan pogled na ljudsku prirodu, prvorodni grijeh i tjelesnu požudu nosi neizbrisiv trag njegovog manijejskog perioda.

Zato je proučavanje gnosticizma važno ne samo zbog prošlosti. Ono nam daje ključ za razumijevanje kako crkvenih zastranjivanja tako i mnogih kasnijih duhovnih pokreta.

Sledeće poglavlje vodi nas u srednji vijek, gdje se nakon pada Rimskog carstva mnoge stare ideje povlače u pozadinu, ali ne nestaju. Tamo ćemo vidjeti kako se pojavljuju novi oblici tajnih bratstava, viteških redova i čuvanja „skrivenog znanja“.

DEVETO POGLAVLJE

Od pokreta do institucije – hrišćanstvo i promjena lica religije

U prvim vjekovima svoje istorije hrišćanstvo je bilo pokret bez političke moći. Njegovi pripadnici nisu imali palate, vojsku, državne funkcije niti društveni prestiž. Često su bili progonjeni upravo zato što su odbijali da se potpuno uklope u religijski i politički sistem Rimskog carstva.

Njihova poruka bila je jednostavna: Postoji jedan pravi Bog. Isus Hrist je Gospod i Spasitelj. Čovjek je pozvan na pokajanje, vjeru i novi život.

Međutim, istorijski tok donio je veliku promjenu. Ono što je počelo kao zajednica vjernika postalo je velika društvena institucija.

OD PROGONJENE ZAJEDNICE DO DRŽAVNE RELIGIJE

Tokom prvih vjekova hrišćani su često bili sumnjičeni od strane rimske vlasti.

Razlozi nisu bili samo religijski. Rimsko carstvo je religiju posmatralo kao dio državnog poretka. Odbijanje da se caru ukaže religijska čast moglo se smatrati ne samo vjerskim, nego i političkim problemom.

Kada je car Konstantin početkom 4. vijeka omogućio slobodno ispovijedanje hrišćanstva, položaj crkve se dramatično promijenio. Ono što je ranije bilo na marginama društva postalo je priznato i zaštićeno.

Kasnije će hrišćanstvo postati dominantna religija Rimskog carstva. Ta promjena donijela je velike mogućnosti, ali i velike izazove.

OPASNOST MOĆI

Svaka religija koja dobije političku moć suočava se sa istim pitanjem: Da li će koristiti moć da služi istini ili će istinu koristiti da opravda moć?

U prvim vijekovima hrišćanstvo je često kritikovalo ljudske sisteme vlasti. Ali kada je postalo dio državnog sistema, pojavila se nova stvarnost. Crkveni položaji počeli su donositi društveni uticaj. Teološke rasprave nisu više bile samo pitanja učenja. Postajale su povezana sa pitanjima politike, carskog autoriteta i društvene kontrole.

RAZVOJ HIJERARHIJE

Rana hrišćanska zajednica imala je vođe: apostole, starješine i učitelje. Ali kroz vrijeme crkvena struktura postajala je sve složenija. Biskupske službe dobijale su sve veći autoritet.

Veliki crkveni centri – poput Rima, Aleksandrije, Antiohije i Jerusalima – postajali su važna mjesta odlučivanja.

Razvoj organizacije sam po sebi nije negativan. Svaka velika zajednica mora imati određeni oblik uređenja.

Ali problem nastaje kada se organizaciona struktura počne poistovjećivati sa samim Božjim autoritetom. Tada ljudska institucija može početi zauzimati mjesto koje pripada samo Bogu.

OD OTVORENE PORUKE PREMA SVETOJ TAJNI

Jedna od velikih promjena koja se kroz istoriju može pratiti jeste rast složenosti religijskog sistema.

Rano hrišćanstvo naglašavalo je propovijedanje, vjeru i lični odnos sa Bogom. Kasniji period donosi razvoj:

- složenijih obreda koji su primili karakter „sveštenog“;
- posebnog položaja sveštenstva;
- svetih predmeta;
- ceremonijalne odjeće;
- naglašenog sakralnog prostora.

Mnogi od ovih elemenata imaju svoje istorijske i kulturne razloge. Religije kroz vrijeme razvijaju forme izražavanja.

Ali iz biblijske perspektive postavlja se pitanje: Da li forma pomaže čovjeku da upozna Boga ili postaje zamjena za stvarni odnos sa Njim? To pitanje će pratiti cijelu istoriju religije.

MISTERIJSKI JEZIK U HRIŠĆANSKOM SVIJETU

Kako je hrišćanstvo ulazilo u različite kulture Rimskog svijeta, susretalo se sa već postojećim religijskim simbolima i običajima.

Neki elementi kulture bili su odbačeni. Neki su dobili novo značenje. Proces nije bio jednostavan niti isti u svim krajevima.

Ali rezultat je bio da je hrišćanstvo u kasnoj antici dobilo mnogo složeniji institucionalni oblik nego u apostolskom periodu.

Za neke vjernike to je predstavljalo razvoj i obogaćenje. Za druge je predstavljalo udaljavanje od prvobitne jednostavnosti.

PITANJE KOJE OSTAJE

Najvažnije pitanje ovog perioda nije: „Da li je crkva postala moćna?“ To je istorijska činjenica.

Pravo pitanje glasi: „Šta se događa kada religija koja govori o Božjem carstvu počne upravljati zemaljskim carstvima?“

To pitanje nije važno samo za prošlost. Ono je važno za svaku religijsku instituciju u svakom vremenu.

Jer najveća opasnost nije samo otvoreno odbacivanje Boga. Ponekad je najveća opasnost kada ljudski sistem počne govoriti u Bože ime.

Sledeće poglavlje vodi nas u srednji vijek, gdje će se ovaj spoj religije, simbola, hijerarhije i moći još više razviti.

Tamo ćemo proučiti kako nastaju monaški redovi, viteški redovi i tradicija čuvanja posebnog znanja.

DESETO POGLAVLJE

Srednji vijek – između vjere, tajne i moći

Pad Zapadnog rimskog carstva nije značio nestanak starih ideja. Naprotiv. Mnogi elementi antičkog svijeta nastavili su da žive, mijenjajući oblik i prilagođavajući se novim okolnostima.

Evropa srednjeg vijeka bila je prostor u kojem su se susretali različiti uticaji:

- nasleđe Rimskog carstva;
- hrišćanska teologija;
- ostaci antičkih filozofskih škola;
- jevrejska i islamska tradicija;
- različiti oblici mističnog i simboličkog razmišljanja.

U takvom svijetu znanje nije bilo samo pitanje obrazovanja. Znanje je često bilo povezano sa autoritetom.

Onaj ko je tumačio svete tekstove, prirodu ili istoriju, imao je poseban položaj u društvu.

MANASTIRI – ČUVARI ZNANJA

Jedna od najvažnijih institucija srednjeg vijeka bili su manastiri. Dok su se političke strukture mijenjale, monaške zajednice postajale su mjesta očuvanja pisanih djela, obrazovanja i prepisivanja rukopisa. Mnogi antički tekstovi sačuvani su upravo zahvaljujući radu prepisivača.

Ali manastiri nisu bili samo biblioteke. Oni su predstavljali poseban oblik života odvojen od uobičajenog društva.

Monasi su kroz disciplinu, molitvu i odricanje tražili približavanje Bogu.

Tu vidimo jednu važnu razliku u odnosu na ezoterijske tradicije. Monaški ideal nije bio: „Pronađi skrivenu božansku moć u sebi.“ Njegova osnovna poruka bila je: „Čovjek se treba poniziti

pred Bogom.“

Ipak, zatvoren karakter pojedinih zajednica, poseban način života i čuvanje starih tekstova kasnije će često biti povezivani sa idejom tajnih znanja.

RELIKVIJE I SVETA MOĆ

Jedan od značajnih fenomena srednjovjekovne religioznosti bio je razvoj poštovanja relikvija.

Predmeti povezani sa svecima ili biblijskim događajima imali su veliki značaj za mnoge vjernike. Hodočasnici su putovali do svetih mjesta tražeći blagoslov, iscjeljenje ili duhovno iskustvo.

Sa stanovišta istorije religije, relikvije pokazuju jednu važnu pojavu: čovjek često želi da nevidljivu stvarnost poveže sa vidljivim predmetima.

To nije osobina samo jedne kulture. Kroz cijelu istoriju religije ljudi su tražili svete predmete, sveta mjesta i posebne posrednike.

Biblijska tradicija, međutim, stalno postavlja pitanje: da li predmet vodi čovjeka prema Bogu ili zauzima mjesto koje pripada Bogu? Boži Zakon to jasno tretira kao idolopoklonstvo.

VITEŠKI REDOVI – IZMEĐU SLUŽBE I MOĆI

Srednji vijek donosi pojavu posebnih bratstava poznatih kao viteški redovi.

Neki od njih nastali su u kontekstu zaštite hodočasnika i odbrane hrišćanskih teritorija.

Među najpoznatijima bili su:

- templari;
- hospitalci;
- tevtonski red.

Ovi redovi nisu bili tajna društva u savremenom smislu. Imali su javna pravila, organizaciju i političke veze.

Ali su ipak imali određene karakteristike koje će kasnije biti povezivane sa tajnim organizacijama:

- zakletve pripadnosti;
- unutrašnju hijerarhiju;
- posebne obrede prijema;
- snažan osjećaj bratstva.

To su elementi koji sami po sebi nisu dokaz skrivene zavjere.

Mnoge organizacije kroz historiju koriste slične metode. Ali oni postaju važni kada se posmatra širi razvoj ideje zatvorenih elita.

TEMPLARI – ISTORIJA I LEGENDA

Templari su vjerovatno najpoznatiji primjer kako se historija i legenda mogu spojiti.

Istorijski gledano, osnovani su početkom 12. vijeka kao vojno-redovnička organizacija povezana sa zaštitom hodočasnika u Svetoj zemlji. Vremenom su stekli ogromno bogatstvo, međunarodnu mrežu i politički uticaj.

Njihov nagli pad početkom 14. vijeka, kada ih je francuski kralj Filip IV optužio za različite zločine, stvorio je prostor za brojne legende (otuda sujeverje vezano za Petak 13.).

Kasnije priče povezivale su ih sa skrivenim blagom, drevnim znanjem, svetim predmetima i tajnim učenjima: Svetom Gralu (čudotvornom peharu iz kojeg su navodno Hrist i učenici pili na Poslednjoj večeri), Torinskom pokrovu (relikviji-platnu sa navodnim otiskom Hristovog tijela koja se pojavila u javnosti sredinom 14. vijeka), obožavanju Bafometa...

Međutim, historijska istraživanja moraju razlikovati ono što je dokumentovano od onoga što je kasnije nastalo kao legenda.

Upravo zbog toga templari su odličan primjer za našu glavnu temu: Kako jedna stvarna organizacija može postati simbol mnogo šire ideje.

TAJNA KAO SIMBOL MOĆI

U srži svake ezoterijske tradicije, ali i svakog sistema političke dominacije, leži jednostavna jednačina: **znanje je moć, a tajno**

znanje je apsolutna moć.

Tajna ne crpi svoju snagu samo iz onoga što skriva, već iz onoga što *stvara* – ona je najefikasniji mehanizam za uspostavljanje nejednakosti među ljudima.

Sam čin skrivanja nečega odmah dijeli svijet na dvije grupe: inicirane (one koji znaju) i profane (one koji ne znaju). Riječ *profano* dolazi od latinskog *pro fanum*, što doslovno znači „ispred hrama“. Profani su oni koji moraju ostati vani.

U drevnom Vavilonu, Egiptu ili gnostičkim sektama, ova granica nije bila samo društvena, već ontološka. Smatralo se da posjedovanje tajne doslovno mijenja prirodu onoga ko je zna. Tajna funkcionira kao nevidljivi zid – ona onom ko je čuva daje osjećaj ekskluzivnosti, vrijednosti i elitizma, dok onog ko je isključen drži u stanju strahopoštovanja i nesigurnosti.

Ako opstanak, vječni život ili uspjeh zavise od lozinke, rituala ili magijske formule koju posjeduje samo mala grupa ljudi, ostatak populacije postaje apsolutno zavisn od te grupe.

Vavilonski astrolozi su imali moć nad kraljevima jer su samo oni znali „čitati“ volju bogova iz zvijezda.

Egipatsko sveštenstvo je posjedovalo monopol nad „Knjigom mrtvih“, uslovljavajući zagrobni život faraona i plemstva svojim magijskim uslugama.

Ovo je mehanizam ucjene u ime spasenja. Tamo gdje nema otvorene objave (kao u ortodoksnom biblijskom narativu gdje je zakon javan i dostupan svima), stvara se sistem u kojem posrednici drže monopol nad istinom.

Zašto su tajne toliko privlačne? Zato što čovjek često povezuje skrivenost sa važnošću. Ako je nešto skriveno, mnogi pretpostavljaju da mora biti moćno.

Jedna od najfascinantnijih pojava u sociologiji tajni jeste činjenica da sadržaj tajne često uopšte nije bitan. Tajna može biti potpuno banalna, pa čak i nepostojeća, ali će *sama forma skrivanja* i dalje generisati moć.

Ponekad su drevne misterije iza sedam velova krile apsolutno ništa. Međutim, iluzija da iza zavjese postoji ogromna, spasonosna istina tjerala je ljude na apsolutnu poslušnost i davala je čuvarima zavjese neograničen autoritet. Moć nije bila u onome što je skriveno, već u ekskluzivnom pravu da se podigne zavjesa.

Ovaj mehanizam moći brzo se preselio iz religije u politiku. Od Nimroda pa do rimskih careva, vladari su shvatili da transparentnost ubija auru božanstva.

Rimljani su uveli koncept *arcana imperii* (državne tajne). Ideja je bila da su mehanizmi vladanja previše uzvišeni i kompleksni da bi ih mase razumjele. Vlast je postala svojevrsna misterijska religija, gdje je car bio vrhovni sveštenik, a birokratija čuvar tajni. Ako narod ne zna kako se donose odluke, te odluke izgledaju kao da dolaze od bogova ili sudbine, čineći otpor besmislenim.

Ako postoji zatvoreni krug ljudi, mnogi pretpostavljaju da oni posjeduju znanje koje drugi nemaju.

To je psihološki obrazac i krug koji će se kroz istoriju stalno ponavljati. Tajna sama po sebi ne dokazuje istinu. Ali osjećaj tajne može stvarati autoritet.

PRELAZAK PREMA NOVOM DOBU

Do kraja srednjeg vijeka Evropa se mijenja. Stari poredak počinje slabiti. Raste interesovanje za antičku filozofiju. Otvaraju se novi putevi trgovine i razmjene znanja. Pojavljuje se renesansa.

Ali renesansa neće donijeti samo obnovu umjetnosti i nauke. Donijeće i obnovu starog ezoterijskog interesa: hermetizma, astrologije, alhemije i kabalističkih tumačenja. Stare ideje dobiće novo ruho.

Sledeće poglavlje vodi nas u renesansu – period kada se drevna potraga za skrivenim znanjem ponovo vraća u središte evropske misli.

JEDANAESTO POGLAVLJE

Renesansa – povratak drevne mudrosti

Petnaesti vijek donosi veliku promjenu u evropskom razmišljanju. Gradovi rastu. Trgovina se širi. Štamparija omogućava brže širenje knjiga. Obrazovani ljudi ponovo otkrivaju tekstove antičkog svijeta.

Ali renesansa nije bila samo povratak umjetnosti Grčke i Rima. Bila je i povratak pitanja koja su čovjeka pratila od najstarijih vremena:

Ko je čovjek?

Kakvo je njegovo mjesto u kosmosu?

Može li čovjek razumjeti skrivene zakone prirode?

Postoji li viša mudrost skrivena iza vidljivog svijeta?

Upravo tu nastaje prostor u kojem se obnavljaju mnoge ezoterijske ideje.

PAD GRANICE IZMEĐU FILOZOFIJE I MISTIKE

Savremeni čovjek često zamišlja da su nauka i mistika uvijek bile potpuno odvojene. Ali u renesansi ta granica nije bila tako jasna.

Mnogi učenjaci tog vremena bavili su se istovremeno matematikom, astronomijom, filozofijom, teologijom i različitim oblicima simboličkog tumačenja prirode.

Njihova želja bila je da pronađu jedinstveni sistem znanja koji bi objasnio cijeli svemir.

Za neke je to bilo istraživanje Božjeg stvaranja. Za druge je to postajalo potraga za skrivenim silama koje čovjek može razumjeti i koristiti. U renesansi, granica između filozofije i mistike nije samo izbljedita – ona je svjesno izbrisana. Za mislioce ovog perioda, spoznaja svijeta (filozofija) i manipulacija njegovim skrivenim silama (magija i mistika) postale su jedna te ista intelektualna

disciplina. Ovaj prelazak iz pasivnog posmatranja srednjeg vijeka u aktivno djelovanje renesanse desio se kroz rehabilitaciju jedne ključne ideje: **Prirodne magije** (*Magia Naturalis*).

Srednjovjekovna skolastika (bazirana na Aristotelu) posmatrala je svijet mehanicistički, a teologija je odvajala Boga visoko iznad prirode. Renesansa, međutim, ponovo otkriva Platonove, hermetičke i kabalističke spise (poput *Corpus Hermeticum*a, koji je u Firencu donesen 1460. godine).

Ovi spisi su donijeli radikalnu promjenu paradigme: **Univerzum je živ**. Koncept *Anima Mundi* (Duša svijeta) značio je da cijeli kosmos prožima nevidljiva, duhovna mreža simpatija i antipatija.

Za renesansnog filozofa poput Marsilija Ficina ili Đovanija Pika dela Mirandole, razumijevanje zašto magnet privlači željezo ili zašto Mjesec pomjera okeane nije bilo pitanje „fizike“ u današnjem smislu, već pitanje otkrivanja skrivenih (okultnih) veza. Zato filozofija više nije mogla biti samo razmišljanje o Bogu u biblioteci; ona je postala **težnja ka preuzimanju kontrole nad tim silama**.

Za njih, magija je bila praktični dio prirodne filozofije. Mag je bio onaj koji poznaje nevidljive zakone prirode i koristi ih na korist čovječanstva.

Razlog zašto je čovjeku uopšte dozvoljeno da koristi ove skrivene sile leži u renesansnom redefinisanju ljudske prirode.

U svom čuvenom djelu *Govor o dostojanstvu čovjekovom*, Piko dela Mirandola opisuje kako je Bog stvorio čovjeka *bez* fiksne prirode. Čovjek nije ograničen ni životinjskim instinktima ni nebeskim sferama. Budući da je **mikrokosmos** (sadrži po malo od svega što postoji u univerzumu), on jedini ima slobodu da se „spusti“ na nivo zvijeri, ali i da se mističnim radom i filozofijom „uzdigne“ i sjedini sa samim Tvorcem.

Ova ideja – da čovjek posjeduje božanski intelekt kojim može i treba da ovlada prirodom – predstavlja intelektualni most između drevne ezoterije i rađanja moderne nauke. Renesansni mag bio je direktni predak modernog naučnika: obojica vjeruju da priroda

krije zakone koji se, uz pravo znanje i instrumente, mogu upotrijebiti za ljudsku korist.

Ovdje se pojavljuje ključna razlika. Pitanje nije samo: „Da li čovjek želi znanje?“ Pitanje je: „Da li čovjek znanje prima kao dar ili ga koristi kao sredstvo vlastitog uzdizanja?“

PONOVNO OTKRIVANJE HERMETIZMA

Jedna od najutjecajnijih figura renesansnog hermetizma bio je Marsilio Ficino. On je prevodio i proučavao različite antičke tekstove, uključujući spise pripisane Hermesu Trismegistu.

Za mnoge renesansne mislioce Hermes je predstavljao drevnog mudraca koji je živio prije grčke filozofije i koji je navodno posjedovao prvobitnu mudrost čovječanstva.

Kasnija historijska istraživanja pokazala su da hermetički tekstovi nisu nastali u tako davnoj epohi kako se ranije vjerovalo.

Ali njihov uticaj u renesansi bio je stvaran. Ideja o drevnoj, izgubljenoj mudrosti postala je veoma privlačna.

ČOVJEK U SREDIŠTU

Jedna od glavnih tema renesanse bila je dostojanstvo čovjeka. Čovjek više nije posmatran samo kao slabo i grešno biće. Naglašava se njegova kreativnost, razum i sposobnost istraživanja svijeta.

To je donijelo mnogo pozitivnih posljedica:

- razvoj umjetnosti;
- napredak nauke;
- kritičko proučavanje starih tekstova;
- širenje obrazovanja.

Ali u nekim ezoterijskim pravcima ista ideja dobija drugačiji oblik. Čovjek ne samo da ima dostojanstvo. Čovjek postaje mjera svih stvari.

Umjesto da razum vodi čovjeka prema Bogu, postoji opasnost da čovjek počne sebe postavljati na mjesto Boga. To je stara tema koja se ponavlja kroz cijelu historiju.

KABALISTIČKA I OKULTNA TUMAČENJA

Renesansa donosi i veliko interesovanje za jevrejsku kabalu.

Pod uticajem jevrejskog misticizma, renesansni mislioci (poput Džona Dija i Hajnriha Kornelijusa Agripe) smatrali su da matematika i jezik nisu samo deskriptivni (opisuju stvarnost), već **kreativni**. Poznavati pravo, skriveno ime neke sile (Boga, anđela ili prirodnog elementa) značilo je imati moć nad njom.

Neki hrišćanski učenjaci pokušavali su povezati kabalističke ideje sa hrišćanskim učenjem, tražeći skrivene poruke u slovima, brojevima i simbolima Svetog pisma.

Takvi pokušaji bili su dio šireg trenda: uvjerenja da iza površinskog značenja postoji dublji sloj dostupan samo onima koji znaju kako da ga pronađu.

Opet se pojavljuje isti obrazac: većina vidi spoljašnji oblik. Mali broj posvećenih razumije unutrašnju tajnu.

ALHEMIJA I POTRAGA ZA SAVRŠENSTVOM

Renesansna alhemija bila je spoj praktičnog istraživanja prirode i simboličke filozofije.

Alhemičari su pokušavali razumjeti sastav materije, ali su često vjerovali i u dublji proces unutrašnje transformacije. Manipulišući materijom u laboratoriji, alhemičar je vjerovao da ujedno pročišćava i sopstvenu dušu, jer su on i materija bili dio istog makrokosmosa. Nesavršen čovjek trebalo je da postane savršeniji.

Ova ideja je veoma važna za kasniju ezoteriju: čovjek ne čeka božansko spasenje. On radi na vlastitom uzdizanju.

OD ZNANJA DO ELITA

Kako se širilo interesovanje za skrivene tradicije, tako se razvijala i ideja posebnih krugova učenih ljudi.

Ako postoji znanje koje većina ne razumije, prirodno nastaju pitanja: Ko ima pravo da ga čuva? Ko smije da ga prenosi? Ko pripada unutrašnjem krugu?

Tako nastaje kulturno okruženje u kojem će kasnije biti moguće formiranje različitih bratstava i društava sa stepenima, simbolima i inicijacijama.

RENASANS KAO RASKRSNICA

Renasansa nije bila jednostavno „dobro“ ili „loše“ razdoblje.

Donijela je ogromne koristi čovječanstvu. Ali istovremeno je obnovila interesovanje za ideje koje će kasnije postati osnova mnogih ezoterijskih pokreta.

Ponovo se pojavila stara dilema: da li čovjek traži znanje da bi bolje razumio Boga? Ili traži znanje da bi postao nezavisan od Boga?

Odgovor na to pitanje određivaće razvoj mnogih pokreta koji dolaze poslije renesanse.

Sledeće poglavlje vodi nas ka jednom od najpoznatijih simbola moderne ezoterije – **rozenkrojcerima – tajanstvenom bratstvu koje se pojavljuje na početku novog vijeka i snažno utiče na razvoj kasnijih inicijacijskih društava.**

DVANAESTO POGLAVLJE

Rozenkrojeri – tajna reforme svijeta

Početkom sedamnaestog vijeka Evropom su se proširili neo-bični tekstovi koji su privukli pažnju učenih ljudi, filozofa i religijskih reformatora. Nazvani su manifestima Rozenkrojcerskog bratstva. Ti tekstovi govorili su o postojanju skrivene zajednice mudraca koji posjeduju dublje razumijevanje religije, prirode i čovjeka.

Njihova poruka bila je poziv na obnovu. Ali ne običnu političku ili društvenu reformu. Govorili su o velikoj duhovnoj i intelektualnoj promjeni čovječanstva.

TAJANSTVENO BRATSTVO

Rozenkrojeri su jedna od najzanimljivijih pojava u istoriji ezoterije upravo zato što je njihovo stvarno postojanje teško razdvojiti od legende.

Prvi javni tragovi pojavljuju se početkom 17. vijeka kroz spise:

- „Fama Fraternitatis“ (1614);
- „Confessio Fraternitatis“ (1615);
- „Hrišćanska rozenkrojcerska svadba Kristijana Rozenkrojca“ (1616).

Ovi tekstovi opisuju bratstvo mudraca koje čuva posebno znanje i čiji je cilj duhovna obnova svijeta.

Međutim, istorijski dokazi o postojanju organizacije u obliku opisanom u manifestima ostaju predmet rasprava.

Moguće je da su tekstovi bili književni i filozofski poziv na reformu. Moguće je da su odražavali ideje određenih učenih krugova. Ali njihov uticaj je nesporan.

IDEJA SKRIVENOG REFORMATORA

Rozenkrojcerska poruka bila je privlačna jer je nudila ono što

su mnogi evropski intelektualci tog vremena željeli: svijet nije u haosu zato što nema znanja. Problem je što pravo znanje nije dostupno. Potrebna je obnova kroz ljude koji razumiju dublje zakone prirode, religije i čovjeka.

Ovdje ponovo vidimo poznati obrazac koji se ponavlja: postoji površinska stvarnost koju većina ljudi prihvata. Ali postoji dublji nivo koji razumiju samo posvećeni.

SIMBOL RUŽE I KRSTA

Sam naziv Rozenkrojceri povezan je sa simbolom ruže i krsta.

Krst je u evropskoj kulturi imao snažnu hrišćansku simboliku. Ruži su se pripisivala različita značenja: tajna, mudrost, duhovni razvoj i savršenstvo.

Kombinacija ova dva simbola pokazuje karakterističnu osobinu ezoterijskih tradicija: spajanje poznatih religijskih simbola sa novim filozofskim značenjima.

To ne znači da je svaki simbol automatski dokaz skrivene zavjere. Simboli su kroz istoriju često imali više značenja.

Ali upravo sposobnost simbola da nose različite slojeve značenja čini ih toliko važnim u inicijacijskim tradicijama.

ZNANJE, ELITA I PROMJENA DRUŠTVA

Rozenkrojcerski tekstovi pojavljuju se u vremenu velikih promjena. Evropa prolazi kroz vjerske sukobe, političke krize, razvoj moderne nauke, preispitivanje autoriteta...

Mnogi obrazovani ljudi tražili su novi način razumijevanja svijeta. Rozenkrojcerska ideja nudila je rješenje: obnoviti čovjeka kroz znanje.

Ali tu se ponovo pojavljuju pitanja koja prate cijelu ovu knjigu: Ko odlučuje šta je „više znanje“? Ko određuje ko je sposoban da ga primi? I šta se događa kada mala grupa ljudi vjeruje da razumije stvarnost bolje od većine?

UTICAJ NA KASNIJU EZOTERIJU

Bez obzira na pitanje stvarne organizacije, rozenkrojcerska tradicija ostavila je snažan trag.

Uticala je na razvoj ezoterijskih krugova, simboličkih bratstava, alhemijskih društava i kasnijih inicijacijskih organizacija.

Posebno je važna ideja da društvo može biti preobraženo djelovanjem „prosvećenih“ pojedinaca koji posjeduju posebno znanje. Ta ideja će kasnije biti veoma značajna za razumijevanje masonerije.

STARA PORUKA U MODERNOM OBLIKU

Kada pogledamo razvoj koji smo pratili, vidimo kontinuitet određenih ideja:

Eden: čovjek traži mudrost mimo Božje zapovijesti.

Vavilon: čovjek gradi zajednicu nezavisnu od Boga.

Misterije: čovjek traži put kroz inicijaciju.

Gnosticizam: čovjek se oslobađa kroz spoznaju.

Hermetizam: čovjek otkriva skrivene zakone kosmosa.

Renesansa: čovjek ponovo otkriva drevnu mudrost.

Rozenkrojceri: čovjek želi obnoviti svijet kroz skrivenu mudrost.

Oblik se mijenja. Ideja ostaje.

Sledeće poglavlje vodi nas prema najpoznatijem modernom primjeru inicijacijskog društva: **masonerija – nastanak, razvoj, simboli i pitanje njenog stvarnog uticaja.**

TRINAESTO POGLAVLJE

Masonerija – bratstvo, simboli i potraga za univerzalnom mudrošću

Malo koja organizacija u modernoj istoriji izazvala je toliko rasprava kao masonerija.

Za jedne ona predstavlja tradiciju bratstva, moralnog usavršavanja i humanističkih ideala. Za druge ona predstavlja nastavak drevnih ezoterijskih tradicija skrivenih iza simbola i rituala.

Između ova dva pogleda postoji ogromna razlika.

Zato je prvi korak razumjeti šta masonerija zaista jeste.

OD ZANATA DO BRATSTVA

Naziv masonerija dolazi od engleske riječi *freemason* – slobodni zidar.

Njeni najraniji korijeni povezani su sa srednjovjekovnim cehovima graditelja, posebno onih koji su posjedovali znanje potrebno za izgradnju velikih kamenih građevina.

Graditelji katedrala imali su posebne vještine. Poznavali su geometriju, statiku, organizaciju rada i tehnike koje nisu bile dostupne svima. Zbog prirode njihovog zanata razvili su posebne oznake, znakove i organizaciju.

Međutim, moderna masonerija nije jednostavno nastavak srednjovjekovnog zanata. Tokom sedamnaestog i osamnaestog vijeka dolazi do promjene.

U lože počinju ulaziti ljudi koji nisu bili stvarni graditelji.

Zanatska organizacija postaje simboličko bratstvo.

Kamen više nije samo građevinski materijal. On postaje simbol čovjeka koji treba da „obrađuje“ samoga sebe.

NASTANAK MODERNE MASONERIJE

Tradicionalno se početak moderne slobodne masonerije povezuje sa osnivanjem Velike lože Engleske 1717. godine u Londonu.

Od tog trenutka masonerija se brzo širi Evropom i kasnije drugim kontinentima.

Lože postaju mjesta okupljanja ljudi različitih profesija i društvenih slojeva.

Njihove teme uključuju: moralno usavršavanje, filozofske rasprave, bratstvo, dobročinstvo, pitanja društva i čovjeka.

Ali ono što ih razlikuje od običnih udruženja jeste postojanje stepena, rituala prijema, zakletvi, simboličkog jezika i unutrašnje strukture.

Upravo ti elementi stvaraju pitanje koje prati tajna društva kroz cijelu istoriju: zašto određene ideje zahtijevaju poseban način pristupa?

SIMBOLIZAM MASONERIJE

Masonerija koristi veliki broj simbola. Najpoznatiji su šestar i ugaonik, slovo G, neobrađeni i obrađeni kamen, stubovi, svjetlost i hram.

Masonerija uglavnom tumači ove simbole moralno i filozofski. Na primjer, neobrađeni kamen predstavlja čovjeka kakav jeste, dok obrađeni kamen predstavlja čovjeka koji radi na sebi. Šestar i ugaonik predstavljaju red, mjeru i moralni život.

Međutim, simboli imaju dugu istoriju. Mnogi od njih postoje u različitim kulturama i prije nastanka moderne masonerije.

Zato je važno ne praviti automatske zaključke samo na osnovu sličnosti simbola. Ali je takođe važno priznati: masonerija je svjesno izgradila sistem u kojem simbol ima centralnu ulogu.

INICIJACIJA I STEPENI

Jedna od glavnih karakteristika masonerije jeste napredovanje kroz stepene.

Najpoznatija su prva tri: učenik, pomoćnik i majstor mason. Kasnije su različiti sistemi razvili dodatne stepene i obrede. Sam princip napredovanja nije jedinstven masoneriji. Slične strukture nalazimo u mnogim istorijskim organizacijama.

Ali ono što je važno jeste ideja iza toga:

Čovjek ne dobija sve odmah. On prolazi kroz proces. Uči simbole. Dobija nova tumačenja. Postepeno ulazi dublje u sistem.

To je upravo obrazac koji smo već vidjeli kod misterijskih religija i ezoterijskih tradicija.

RELIGIJA ILI FILOZOFIJA?

Jedno od najspornijih pitanja jeste odnos masonerije prema religiji. Mnoge masonske tradicije zahtijevaju vjerovanje u vrhovno biće. Međutim, masonerija uglavnom ne predstavlja klasičnu religiju. Ona nema jednu svetu knjigu, jedno učenje o spasenju niti jedinstvenu teologiju.

Za mnoge članove ona predstavlja moralni i filozofski sistem.

Ali kritičari postavljaju pitanje: ako organizacija koristi religijske simbole, govori o svjetlosti, hramu, mudrosti i duhovnom napretku, da li ona ipak ulazi u područje religijskog?

Ovo pitanje je posebno važno iz biblijske perspektive. Jer biblijska vjera ne pita samo: „Da li je nešto religiozno?“ nego: „Koji je izvor istine?“

MASONERIJA I PROSVJETITELJSTVO

Masonerija se razvija u periodu prosvjetiteljstva. To je vrijeme kada se naglašavaju razum, nauka, sloboda mišljenja i kritika tradicionalnih autoriteta.

Mnogi poznati ljudi tog perioda bili su povezani sa masonerijom. U nekim sredinama lože su bile mjesta gdje su se širile ideje o društvenim reformama.

Zbog toga su ih jedni vidjeli kao pokretače napretka. Drugi su ih smatrali prijetnjom tradicionalnom poretku.

ZAŠTO MASONERIJA IZAZIVA TOLIKO PAŽNJE?

Postoji nekoliko razloga.

Prvo, zatvorenost. Ljudi prirodno obraćaju pažnju na organizacije čiji dio djelovanja nije javno dostupan.

Drugo, simbolika. Kompleksan simbolički jezik stvara prostor za različita tumačenja.

Treće, istorijski uticaj. Pojedini masoni bili su veoma značajne političke, kulturne i vojne ličnosti. Budući da su mnogi uticajni ljudi kroz istoriju bili masoni (od Džordža Vašingtona i Vinstona Čerčila do raznih kraljeva i intelektualaca), izvlači se zaključak da su djelovali prema jedinstvenom masonskom planu, a ne u interesu svojih država.

Krajem 18. i u 19. vijeku, Papstvo je oštro osuđivalo masone jer su promovisali ideje prosvjetiteljstva – sekularizam, slobodu savjesti i odvajanje crkve od države. Crkva ih je često prikazivala kao antiklerikalnu mrežu koja želi da uništi religiju.

Zbog toga se pojavilo pitanje: Da li je masonerija samo odraz društvenih elita ili je jedan od mehanizama njihovog povezivanja?

Odgovor nije jednostavan.

Istorijski gledano, lože su često bile mjesta gdje su se ljudi sa uticajem susretali. Ali postojanje mreže poznanstava samo po sebi ne dokazuje postojanje jedinstvene skrivene kontrole svijeta.

Ideja da masoni iz sjenke povlače konce i vladaju svijetom jedna je od najstarijih i najžilavijih teorija zavjere. U svojoj suštini, ona tvrdi da postoji globalna elita sa tajnim agendama koja orkestrira ratove, kontroliše globalne finansije, postavlja predsjednike i teži uspostavljanju „Novog svjetskog poretka“.

Međutim, ne postoji nikakvo globalno upravljačko tijelo masona. Ne postoji međunarodni „Veliki majstor“ niti centralni štab. Slobodno zidarstvo je podijeljeno na nacionalne (ili državne) jurisdikcije, tzv. Velike lože, koje su potpuno nezavisne. Često se te lože međusobno ne slažu, a neke se čak i ne priznaju.

Dva najstroža pravila unutar regularnih masonskih loža (koja

potiču još od Andersonovih konstitucija iz 1723. godine) jesu da se na sastancima **ne smije** raspravljati o politici i religiji. Ova pravila su uvedena upravo da bi se spriječile svađe i podjele među članovima različitih uvjerenja.

Slobodni zidari svakako jesu mreža uticajnih pojedinaca (mada mnogo manje danas nego u 18. ili 19. vijeku), i nesumnjivo je da članstvo može pomoći u poslovnom ili društvenom umrežavanju.

BIBLIJSKA ANALIZA IDEJE

Sa stanovišta ove knjige, najvažnije pitanje nije „ko su masoni?“ nego „koju filozofiju predstavljaju određeni elementi masonerije?“

Jer ponovo vidimo poznate motive:

- potraga za svjetlošću;
- unutrašnje usavršavanje;
- simbolički put kroz stepene;
- posebno znanje;
- ideja da čovjek može oblikovati sebe kroz mudrost.

To nas vraća na početak naše priče. Od Edena do savremenog doba ponavlja se pitanje: Da li čovjek prima mudrost od Boga ili pokušava pronaći put uzdizanja nezavisno od Boga?

MASONERIJA KAO DIO ŠIRE SLIKE

Bez obzira na različita mišljenja o masoneriji, ona se ne može razumjeti izolovano.

Ona pripada širem istorijskom razvoju u kojem se ponavljaju misterijske tradicije, hermetička filozofija. renesansna potraga za drevnom mudrošću, te ideja iniciranih krugova.

Zato masonerija nije početak priče. Ona je jedna etapa mnogo dužeg razvoja.

Sledeće poglavlje vodi nas prema još jednoj organizaciji koja je često predmet rasprava: **Iluminati – kratkotrajno istorijsko društvo i dugotrajni simbol ideje o skrivenoj eliti.**

ČETRNAESTO POGLAVLJE

Iluminati – istorijsko društvo i trajni simbol skrivene elite

Malo koje ime u savremenoj kulturi izaziva toliko različitih reakcija kao riječ „iluminati“.

Za jedne, to je sinonim za skrivenu vlast koja upravlja svjetskim događajima. Za druge, to je samo istorijska fusnota iz osamnaestog vijeka.

Istina se nalazi u složenijem prostoru. Da bismo razumjeli ovu temu, prvo moramo odvojiti istorijsku činjenicu od kasnijeg mita.

Naziv iluminati je u upotrebi od 15. vijeka, koji su pretpostavljale ili primjenjivale različite grupe osoba koje su tvrdile da su neobično prosvijetljene. Riječ je množina latinske riječi *illuminatus* („otkriven“ ili „prosvijetljen“).

Prema pristalicama, izvor „svjetla“ se smatrao direktno prenesenim iz višeg izvora ili posledicama pročišćenog i uzvišenog stanja ljudske inteligencije. Ranoj klasi pripadaju Alumbadosi (španski: „prosvijećeni“) iz Španije. Španski istoričar Marselino Menendez i Pelajo prvi put pronalazi ime oko 1492. (u obliku *aluminados*, 1498), ali ih prati do gnostičkog porijekla i smatra da su njihovi stavovi promovisani u Španiji pod uticajem iz Italije. Jedna od njihovih najranijih vođa – zapravo, neki naučnici je nazivaju „pre-Alumbrado“ – bila je Marija de Santo Domingo, koja je postala poznata kao La Beata de Pjedita. Bila je kćerka radnika, rođena u Aldeanuevi, južno od Salamanke, oko 1485. godine. Pridružila se dominikanskom redu kao tinejdžerka i ubrzo stekla slavu kao proročica i mističarka koja je mogla direktno razgovarati s Isusom Hristom i Djevicom. Ferdinand Aragonski ju je pozvao na svoj dvor i uvjerio se u iskrenost njenih vizija. Dominikanci su se

obratili papi Juliju II za smjernice, te je pod pokroviteljstvom Inkvizicije sazvan niz suđenja. Njeni pokrovitelji, među kojima su tada bili ne samo Ferdinand već i Francisko Kardenal Himenes de Sisneros i Vojvoda od Albe, osigurao je da se protiv nje ne donese nikakva odluka, te je oslobođena optužbi 1510. godine.

Ignacije Lojolski, dok je studirao u Salamanki (1527.), izveden je pred crkvenu komisiju pod optužbom za simpatije prema Alumbradosima, ali je prošao samo s opomenom. Drugi nisu bili te sreće. Godine 1529. kongregacija nepismenih sledbenika u Toledu bila je bičevana i zatvarana. Uslijedile su još veće kazne, i oko jednog stoljeća Alumbradosi su prinosili mnoge žrtve inkviziciji, posebno u Kordobi.

Čini se da je pokret (pod imenom Iluminati) stigao u Francusku iz Sevilje 1623. godine. Izvjesnu istaknutost u Pikardiji stekao je kada mu se (1634.) pridružio Pjer Geran, župnik Sen Žorž de Roaja, čiji su sledbenici, poznati kao Geraniti, ugušeni 1635. godine. Druga grupa Iluminata pojavila se na jugu Francuske 1722. godine i čini se da je opstala do 1794. godine, imajući sličnosti s onima koji su tada bili poznati kao „Francuski proroci“, ogrankom protestantskih militantnih Kamisarda.

NASTANAK BAVARSKIH ILUMINATA

Bavarski iluminati osnovani su 1. maja 1776. godine u Ingolštatu. Osnivač je bio Adam Vajshaupt, profesor kanonskog prava i bivši jezuita. Članovi ovog tajnog društva nazivali su sebe „perfektibilistima“. Cilj njihovog osnivača bio je zamijeniti hrišćanstvo religijom razuma, kao što su kasnije učinili francuski revolucionari i pozitivistički filozof 19. vijeka Ogist Kont. Red je bio organizovan po jezuitskom modelu i održavao je unutrašnju disciplinu i sistem međusobnog nadzora zasnovan na tom modelu. Njegovi članovi su se zakleli na poslušnost svojim nadređenima i bili su podijeljeni u tri glavne klase: prva je uključivala „početnike“, „minervale“ i „niže illuminate“; druga se sastojala od slobodnih zidara

(„obični“, „škotski“ i „škotski vitezovi“); a treća ili „misterijska“ klasa sastojala se od dva stepena „sveštenika“ i „regenta“, kao i „magusa“ i „kralja“.

U periodu svog najvećeg razvoja, Vajshauptovi „Bavarski Iluminati“ su svojim djelovanjem obuhvatali vrlo široko područje, koje se protezalo od Italije do Danske i od Varšave do Pariza.

Cilj organizacije bio je stvaranje društva koje bi širilo određene ideje povezane sa razumom, obrazovanjem i kritikom tadašnjih autoriteta.

To je bilo vrijeme prosvjetiteljstva. Evropa je prolazila kroz velike promjene. Tradicionalni oblici vlasti, religijski autoriteti i društvene strukture bili su predmet sve većeg preispitivanja.

Iluminati su se uklopili u taj intelektualni ambijent.

ORGANIZACIJA I TAJNOST

Zašto su iluminati bili tajno društvo?

Dio odgovora nalazi se u političkom kontekstu tog vremena.

U mnogim evropskim državama postojale su cenzura i ograničenja slobodnog udruživanja. Tajne organizacije mogle su pružiti prostor za raspravu o idejama koje su bile kontroverzne.

Ali tajnost uvijek ima i drugu stranu. Kada grupa djeluje iza zatvorenih vrata, javnost ima manje mogućnosti da provjeri njene ciljeve, unutrašnju strukturu i stvarni uticaj. Zato tajnost gotovo uvijek stvara i privlačnost i sumnju.

HIJERARHIJA I STEPENI

Poput mnogih inicijacijskih društava tog vremena, iluminati su imali unutrašnju strukturu. Postojali su različiti nivoi članstva i proces napredovanja.

Ovo nije bila neobična praksa u osamnaestom vijeku. Mnoge organizacije koristile su stepenovanje, obrede prijema i unutrašnju disciplinu.

Ali za našu temu važno je primijetiti širi obrazac: mali krug

ljudi smatra da kroz posebno obrazovanje i disciplinu može postići viši nivo razumijevanja društva.

ODNOS PREMA RELIGIJI

Jedna od najspornijih tema kod iluminata jeste njihov odnos prema religiji.

Bavarski iluminati nastali su u periodu snažnog prosvjetiteljstva, kada su mnogi intelektualci kritikovali političku moć crkvenih institucija i određene oblike religijskog autoriteta.

Protivnici su ih zbog toga često optuživali za neprijateljstvo prema religiji.

Istorijska slika je složenija. Nisu svi članovi imali ista uvjerenja niti se sve ideje mogu svesti na jednu jednostavnu formulu.

Ali jedno je jasno: iluminati su predstavljali filozofiju u kojoj ljudski razum, obrazovanje i društveni inženjering imaju veoma visoko mjesto.

ČOVJEK KOJI ŽELI PREUREDITI SVIJET

Ovdje dolazimo do ideje koja je važnija od same organizacije.

Kroz istoriju se često pojavljuje uvjerenje da postoji grupa obrazovanih i sposobnih ljudi koja može bolje razumjeti društvo nego većina stanovništva.

Ako oni posjeduju znanje, smatraju, onda bi trebali imati i veću ulogu u oblikovanju budućnosti.

Ova ideja može izgledati privlačno. Ko ne bi želio mudrije i pravednije društvo?

Ali ona nosi i opasnost. Ko određuje ko su „prosvijećeni“? Ko kontroliše one koji tvrde da znaju šta je najbolje za sve druge?

To je jedno od najstarijih pitanja političke filozofije.

GAŠENJE ILUMINATA

Bavarski iluminati nisu trajali dugo. Vlasti u Bavarskoj zabranile su tajna društva krajem osamnaestog vijeka, a organizacija je

prestala da postoji kao aktivna struktura.

Ali ime nije nestalo. Naprotiv. Postalo je simbol. U kasnijim vremenima riječ „iluminati“ počela je označavati različite ideje o skrivenim elitama, tajnim mrežama i kontroli društva.

Tu nastaje zanimljiv historijski fenomen: jedna relativno kratkotrajna organizacija postaje naziv za mnogo širu pojavu.

ZAŠTO MIT TRAJE?

Postoji nekoliko razloga.

Prvi je činjenica da zatvorene elite zaista postoje kroz historiju. Drugi je činjenica da moćni ljudi često djeluju kroz mreže poznavanja. Treći je ljudska potreba da složene događaje objasni jednostavnim uzrokom.

Svijet politike, ekonomije i društva često jeste složen. Nekada iz događaja stoje interesi, sukobi i institucije. Ali to ne znači automatski da postoji jedna savršeno organizovana grupa koja kontroliše sve.

DUBLJE PITANJE

Za ovu knjigu najvažnije nije pitanje: „Da li iluminati upravljaju svijetom?“ Mnogo važnije pitanje je „odakle dolazi ideja da mala grupa prosvijećenih ljudi treba da vodi čovječanstvo?“

Jer ta ideja ima mnogo starije korijene. Vidjeli smo je u različitim oblicima: svešteničke elite drevnog svijeta, misterijski kultovi, gnostički učitelji, hermetički mudraci, renesansni krugovi učenjaka, inicijacijska bratstva. Iluminati su samo jedan od modernih izraza iste stare teme: čovjek koji vjeruje da posebno znanje daje pravo na posebnu vlast.

Sledeće poglavlje vodi nas ka devetnaestom i dvadesetom vijeku, gdje se pojavljuju nova ezoterijska društva, okultni pokreti i pokušaji da se stari simboli spoje sa modernim idejama o evoluciji, rasi, politici i budućnosti čovječanstva.

PETNAESTO POGLAVLJE

Okultni preporod 19. vijeka – drevna mudrost u modernom dobu

Devetnaesti vijek bio je vrijeme velikih promjena. Mnogi ljudi počeli su tražiti nove odgovore na stara pitanja: Odakle čovjek dolazi? Kuda čovječanstvo ide? Postoji li stvarnost izvan materijalnog svijeta? Može li se spojiti nauka i duhovnost? U tom okruženju dolazi do novog talasa interesovanja za okultizam i ezoteriju.

Krajem 19. i početkom 20. vijeka svijet se suočavao sa ogromnim šokovima: brzom industrijalizacijom, urbanizacijom i usponom naučnog materijalizma (posebno nakon Darwinove teorije evolucije). Tradicionalna religija je gubila moć da objasni stvarnost, što je dovelo do onoga što sociolog Maks Veber naziva „raščaravanje svijeta“.

Kao reakcija na tu duhovnu prazninu, nastaje fenomen poznat kao „**Okultni preporod**“. Ljudi su počeli tražiti skrivene istine koje bi pomirile nauku i duhovnost. Ove ezoterijske ideje nisu ostale izolovane u tajnim ložama; one su se prelile na ulice, u umjetničke ateljee i političke partije, radikalno oblikujući 20. vijek.

Ovo su tri glavna pravca u kojima se ezoterija pomiješala sa kulturom i politikom:

1. Teozofija i avangardna umjetnost. – Najuticajniji ezoterijski pokret ovog doba bila je **Teozofsko društvo**, koje je 1875. godine osnovala Helena Blavatska. Sam naziv otkriva njihovu ambiciju – potiče od grčkih riječi *teos* (bog) i *sofia* (mudrost), označavajući potragu za univerzalnom božanskom mudrošću koja leži u osnovi svih svjetskih religija.

Teozofija je po prvi put masovno popularizovala istočnjačke koncepte (karmu, reinkarnaciju, čakre) na Zapadu, ali je njen najveći

kulturni trag bio u **umjetnosti**.

Pioniri apstraktnog slikarstva, poput Vasilija Kandinskog i Pita Mondrijana, bili su duboko inspirisani teozofijom. Oni su vjerovali da materijalni svijet propada i da umjetnost više ne treba da slika fizičku stvarnost (pejzaže ili portrete). Umjesto toga, pokušavali su da naslikaju „duhovne forme“, vibracije i nevidljive astralne energije.

Privlačnost teozofije bila je u ideji da različite religijske tradicije nisu suprotstavljene, nego različiti izrazi jedne skrivene istine.

2. Ariosofija i rađanje ekstremne desnice. – Dok je teozofija u Francuskoj i Rusiji inspirisala umjetnike, u Njemačkoj i Austriji je dobila mračan, rasistički i politički oblik poznat kao **Ariosofija** (ili *Völkisch* pokret).

Okultisti poput Gvida fon Lista i Jerga Lanca fon Libenfelsa uzeli su teozofske ideje o „duhovnoj evoluciji“ i pomiješali ih sa socijalnim darvinizmom, pangermanizmom i nordijskom mitologijom.

Runski misticizam: List je tvrdio da je „vizionarski“ otkrio originalni runski alfabet koji krije magijske moći arijevske rase.

Kult čiste krvi: Vjerovali su da je pad Njemačke posledica miješanja sa „nižim rasama“ i da se spasenje krije u okultnom buđenju germanske krvi.

Ove ideje su direktno dovele do osnivanja **Društva Tule** u Minhenu 1918. godine. Ovo okultno-političko društvo sponzoriralo je osnivanje Njemačke radničke partije (DAP), kojoj se ubrzo pridružio Adolf Hitler i transformisao je u nacističku partiju (NSDAP). Svastika, koja je izabrana za nacistički simbol, preuzeta je direktno iz teozofske i ariosofske simbolike.

3. Antropozofija i holistički preporod. – Izdanak Teozofskog društva bio je pokret koji je osnovao austrijski filozof Rudolf Štajner – **antropozofija** (od grčkog *antropos* – čovjek i *sofia* – mudrost). Štajner se razišao sa teozofima jer je smatrao da se previše oslanjaju na Istok, dok je on želio stvoriti ezoterijski sistem

prilagođen zapadnom, hrišćanskom umu.

Njegov uticaj bio je strogo pacifistički i duboko praktičan. Umjesto bavljenja samo nevidljivim svjetovima, Štajner je ezoteriju primijenio na svakodnevne društvene sisteme:

Edukacija: Osnovao je Valdorf pedagogiju, zasnovanu na ezoterijskom razumijevanju razvoja djetetove duše, koja i danas predstavlja jedan od najvećih nezavisnih školskih sistema u svijetu.

Poljoprivreda: Razvio je biodinamičku poljoprivredu (preteču današnje organske poljoprivrede), tretirajući farmu kao jedinstven duhovno-biološki organizam koji prati lunarne i kosmičke cikluse.

Medicina: Antropozofska medicina kombinuje konvencionalnu nauku sa homeopatskim i mističnim pristupom liječenju „duhovnog tijela“.

GUBITAK TRADICIONALNOG AUTORITETA

Jedan od razloga zašto su se ezoterijski pokreti širili jeste promjena odnosa prema tradicionalnoj religiji.

Dio evropskog društva počeo je odbacivati određene crkvene autoritete. Ali odbacivanje tradicionalnih oblika religije nije uvijek značilo odbacivanje duhovnosti.

Mnogi ljudi nisu prestali da traže smisao. Umjesto toga, okrenuli su se drugim putevima: misticizmu, spiritizmu, astrologiji, hermetičkim učenjima i različitim oblicima „unutrašnje spoznaje“.

Tako nastaje prostor za nove organizacije koje obećavaju pristup dubljoj stvarnosti.

DREVNA MUDROST I IZABRANI UČENICI

Teozofska tradicija često je govorila o drevnim učiteljima, skrivenim znanjima i duhovnom napretku čovječanstva.

Ponovo se pojavljuje stari obrazac: Postoji dublji nivo stvarnosti. Većina ljudi ga ne vidi. Ali određeni pojedinci, kroz posebno znanje i razvoj svijesti, mogu mu pristupiti.

Ova ideja je prisutna u mnogim ranijim tradicijama:

- gnosticizmu;
- hermetizmu;
- nekim oblicima kabale;
- inicijacijskim bratstvima.

Teozofija je samo dala novi jezik toj staroj ideji.

EVOLUCIJA – NOVA RIJEČ ZA STARU POTRAGU

Jedan od razloga zašto je teozofija bila privlačna jeste što je koristila jezik svog vremena.

U 19. vijeku ideja evolucije postaje veoma poznata. Teozofski autori preuzimali su pojam razvoja i primjenjivali ga na duhovni nivo. Čovječanstvo, prema njihovom shvatanju, nije samo biološki napredovalo. Ono je prolazilo kroz duge faze duhovnog razvoja. Čovjek nije konačna faza. On treba da postane nešto više.

RAZLIKA IZMEĐU NAUČNE I EZOTERIJSKE EVOLUCIJE

Ovdje je važno napraviti razliku.

Naučna teorija evolucije po svojoj pretpostavci bavi se pitanjima biologije, porijekla vrsta i promjena u živom svijetu. Ezoterijska ideja evolucije koristi isti pojam, ali ga primjenjuje na duhovni napredak.

Ovdje se prepliću pojmovi navodne nauke i filozofije. I to nije slučajno, jer obje discipline nose ideje o postepenom razvoju i napretku života iz nižih oblika ka višim i sofisticiranijim.

To je česta pojava kroz istoriju: jedna oblast znanja daje autoritet drugoj oblasti.

DRUŠTVO I IDEJA NAPREDNE ELITE

Mnogi moderni ezoterijski pokreti nosili su ideju da čovječanstvo nije jednako razvijeno u duhovnom smislu.

Postoje oni koji su „budniji“. Postoje oni koji razumiju više. Postoje oni koji treba da vode druge.

Ovdje se ponovo pojavljuje pitanje koje prati cijelu knjigu: Da li znanje donosi odgovornost služenja drugima? Ili postaje opravdanje za stvaranje posebne elite?

EZOTERIJA I POLITIČKE IDEOLOGIJE

Krajem 19. i početkom 20. vijeka određene ezoterijske ideje počinju da se miješaju sa različitim kulturnim i političkim pokretima.

Neke grupe koriste simbole i jezik drevne mudrosti. Neke razvijaju ideje o posebnoj ulozi određenih naroda ili grupa.

Ovdje je neophodan oprez. Nije ispravno tvrditi da je svaki ezoterijski pokret automatski povezan sa političkim ekstremizmom.

Ali istorijski je tačno da su određeni simboli i ideje iz ezoterijskog svijeta povremeno korišćeni u političke svrhe.

GLAVNA PORUKA OVOG PERIODA

Devetnaesti vijek nije donio kraj starim misterijama. Donio je njihovu modernizaciju. Umjesto drevnih hramova i sveštaničkih škola, pojavljuju se društva, lože, udruženja i filozofski pokreti.

Jezik se mijenja. Simboli se prilagođavaju vremenu. Ali osnovna pitanja ostaju ista: Postoji li skrivena istina dostupna samo nekima? Može li čovjek sam sebe duhovno uzdići? Ko ima pravo da vodi čovječanstvo?

Sledeće poglavlje vodi nas u 20. vijek, gdje ćemo vidjeti kako se ezoterijske ideje, politički pokreti i moderne ideologije ponekad opasno približavaju jedni drugima.

ŠESNAESTO POGLAVLJE

Ezoterija, politika i 20. vijek – kada simbol postaje ideologija

Dvadeseti vijek donio je neke od najvećih političkih i društvenih promjena u ljudskoj istoriji. Nauka i tehnologija napredovale su brže nego ikada.

Ali istovremeno, svijet je doživio dva svjetska rata, totalitarne režime i ideologije koje su pokušavale oblikovati cijela društva prema određenim vizijama čovjeka i budućnosti.

U tom periodu ponovo se pojavljuje jedno staro pitanje: Šta se događa kada ljudi vjeruju da posjeduju posebno znanje koje im daje pravo da preoblikuju čovječanstvo?

MIT O POSEBNOJ ELITI

Kroz istoriju smo vidjeli ponavljajući obrazac. Pojavljuje se ideja da većina ljudi ne razumije stvarnost. Ali postoji manjina koja vidi dublju istinu. Ta manjina sebe može predstavljati kao mudrace, prosvijećene, čuvare znanja, revolucionare, graditelje novog svijeta. Problem nastaje kada uvjerenje u „više znanje“ preraste u uvjerenje da određeni ljudi imaju pravo da upravljaju drugima.

Tada duhovna ili filozofska ideja može postati sredstvo političke kontrole.

NACIZAM I POTRAGA ZA MITSKOM PROŠLOŠĆU

Nacizam je bio najradikalniji jer je inženjering ljudske duše pretvorio u **biološki inženjering**. Novi nacistički čovjek (Arijevac) definisan je krvnom čistotom, fizičkom perfekcijom, anti-intelektualizmom i безусловnom odanošću Vođi (Fireru). Bio je to povratak neopaganskom, mitskom ratniku koji bez samilosti dominira „nižim rasama“.

Nacistička Njemačka je jedan od najpoznatijih primjera povezivanja politike sa pseudoistorijom i određenim okultnim interesovanjima. Nacistička ideologija nije bila samo politički program. Ona je sadržavala snažne elemente mita:

- ideju posebnog porijekla;
- glorifikaciju prošlosti;
- simboliku krvi i tla;
- stvaranje slike istorijske misije određenog naroda.

Određeni ljudi unutar nacističkog sistema pokazivali su interesovanje za arheologiju, germansku mitologiju i različite oblike ezoterijskih ideja.

Ali važno je naglasiti da se nacizam ne može objasniti samo okultizmom. Njegovi glavni temelji bili su politički ekstremizam, rasizam, nacionalizam, antisemitizam, militarizam i totalitarna ideologija. Okultni elementi, tamo gdje su postojali, bili su dio šireg sistema simbola i mitologije.

AHNENERBE I POTRAGA ZA „DOKAZIMA“

Posebno mjesto zauzima Ahnenerbe. Osnovana 1935. godine, ova organizacija bavila se istraživanjima povezanim sa navodnim porijeklom i kulturnom istorijom germanskog naroda.

Iako je koristila naučni jezik, dio njenih aktivnosti bio je povezan sa ideološkim ciljevima nacističkog režima.

Ovo je važna lekcija: naučni izgled ne znači automatski naučnu istinu. Metode istraživanja mogu biti zloupotrijebljene kada unaprijed postavljena ideologija određuje zaključak.

SIMBOLIKA I PROPAGANDA

Totalitarni sistemi veoma dobro razumiju moć simbola. Zastave, arhitektura, ceremonije i ritualizovani događaji stvaraju osjećaj pripadnosti nečemu većem od pojedinca.

Ovo nije karakteristika samo jedne ideologije. Svaki veliki politički pokret koristi simbole.

Ali totalitarni sistemi idu dalje: oni ne nude samo politički program. Oni nude potpuno objašnjenje svijeta.

Govore ljudima ko su, odakle dolaze, ko su njihovi neprijatelji i kakva je njihova istorijska uloga.

IDEJA STVARANJA „NOVOG ČOVJEKA“

Jedna od najopasnijih ideja modernog doba jeste uvjerenje da se čovjek može potpuno preoblikovati političkim putem.

Različiti totalitarni sistemi 20. vijeka imali su različite teorije, ali zajednički element bio je pokušaj stvaranja „novog čovjeka“.

Čovjek više nije bio pojedinac sa dostojanstvom koje prethodi državi. Postao je materijal za izgradnju društvenog projekta.

Tu se pojavljuje sličan obrazac koji smo pratili: čovjek pokušava preuzeti ulogu onoga koji određuje krajnji smisao ljudskog postojanja.

Ideja o stvaranju „Novog čovjeka“ u 20. vijeku bila je jedna od najopasnijih koncepcija moderne istorije. Nakon što je naučni materijalizam potisnuo tradicionalnu religiju, ekstremni totalitarni režimi su ljudsku prirodu počeli posmatrati ne kao fiksno božansko stvorenje, već kao **savitljivu materiju (*tabula rasa*)** koju država ima pravo i dužnost iznova oblikovati.

Iako su komunizam i fašizam imali potpuno suprotstavljene ideološke temelje, oba režima su vjerovala da stari čovjek – sputan tradicijom, religijom i individualizmom – mora biti eliminisan da bi ustupio mjesto novoj, superiornoj vrsti bića.

U marksističko-lenjinističkoj viziji, čovjek je proizvod svoje ekonomske i klasne sredine. Promjenom ekonomskih odnosa i ukidanjem privatne svojine, planiralo se stvaranje novog tipa ljudskog bića, čovjeka koji je:

Racionalan i naučan: Novi sovjetski čovjek morao je biti oslobođen religijskih „sujeverja“, vođen isključivo naučnim ateizmom, dijalektičkim materijalizmom i vjerom u napredak.

Kolektiv ispred pojedinca: Individualizam je proglašen bur-

žoaskim neprijateljem. Novi čovjek je svoju sreću i identitet pronalazio isključivo u služanju kolektivu i Radničkoj partiji.

Kult rada: Radnik je postao heroj. Kroz primjere poput Alekseja Stahanova (rudara koji je višestruko premašivao norme), propagiran je čovjek koji posjeduje nadljudsku snagu i volju za izgradnjom industrijske budućnosti.

„Inženjeri ljudskih duša“: Josif Staljin je ovim izrazom opisao pisce i umjetnike. Umjetnost (kroz socijalistički realizam) imala je zadatak da ne prikazuje stvarnost kakva jeste, već kakva bi trebala da bude – nastanjena idealnim, nasmijanim i mišićavim radnicima.

Da bi se stvorio „Novi čovjek“, i nacizam i komunizam su primjenjivali tri identične strategije:

1. Monopolizacija mladosti: Tradicionalna porodica i crkva viđene su kao prepreke. Djeca su od najranijeg uzrasta regrutovana u državne organizacije (*Hitlerjugend* i *Balilla* na jednoj strani, *Pioniri* i *Komsomol* na drugoj), gdje su podvrgavana intenzivnoj indoktrinaciji.

2. Kult tijela i sporta: Fizička kultura, masovne parade i sletovi služili su da demonstriraju snagu, uniformnost i potčinjavanje pojedinca masi.

3. Eliminacija „nesavršenih“: U oba sistema, onaj ko nije mogao ili želio da se uklopi u kalup Novog čovjeka smatran je „štetnim elementom“. Kod komunista su to bili klasni neprijatelji (kulaci, buržoazija) slati u Gulage; kod nacista su to bile čitave rase, osobe sa invaliditetom i politički protivnici slati u logore smrti.

Tragedija projekta „Novog čovjeka“ leži u tome što je drevni ezoterijski i alhemijski san o pretvaranju nesavršenog čovjeka u božansko biće preuzet od strane totalitarne države. Kada se taj proces sprovede pomoću industrijske tehnologije i vojne sile, rezultat nije uzvišeno biće, već masovno uništenje i dehumanizacija.

GRANICE TEORIJA O ZAVJERAMA

Kada se govori o tajnim društvima i ezoteriji, postoji stalna

opasnost od pretjerivanja. Na primjer, neka ezoterijska i okultna društva, kao Ordo Templi Orientis (OTO), Zlatna zora... praktikovala su seksualne rituale kao dio magijskih učenja. Ali ne može se dokazati da je to praksa u svim tajnim društvima. Tako i Epštajnovi fajlovi dokazuju da **organizovano zlo u vrhovima „elitnog“ društva postoji**, ali njegovi pokretači su sistemska korupcija, ucjena i ljudska predatska moć, a ne nužno okultni religijski rituali.

Činjenica da neka organizacija koristi simbol ne znači automatski da kontroliše istoriju. Činjenica da je neka osoba bila zainteresovana za okultizam ne znači da je okultizam uzrok svih njenih postupaka. Ozbiljna analiza mora izbjegavati dva ekstrema: slijepo vjerovanje u svaku teoriju zavjere i odbacivanje svake mogućnosti da ideje i mreže uticaja postoje.

Istorija pokazuje da ljudi i organizacije zaista utiču jedni na druge. Ali taj uticaj treba dokazivati, a ne samo pretpostavljati.

POVRATAK GLAVNOM PITANJU

Kroz sva prethodna poglavlja ponavlja se ista tema: ko ima pravo da definiše istinu?

Drevni misterijski sistemi nudili su tajno znanje. Gnostici su nudili spoznaju za izabrane. Hermetizam je nudio razumijevanje skrivenih zakona. Renesansa je obnovila potragu za drevnom mudrošću. Moderna ezoterija je govorila o duhovnoj evoluciji. Politički ekstremizmi 20. vijeka pokazali su koliko opasno može postati kada ljudi vjeruju da posjeduju višu istinu koja opravdava kontrolu nad drugima.

Sledeće poglavlje prelazi u savremeno doba: **nova duhovnost, globalne mreže i savremeni oblici ezoterije**.

Tamo ćemo vidjeti kako se stare ideje nisu izgubile, nego su dobile novi jezik: svijest, energija, vibracije, univerzalna mudrost i transformacija čovječanstva.

SEDAMNAESTO POGLAVLJE

Čovjek bez Stvoritelja – savremeni pokušaj redefinisanja ljudske prirode

Kroz cijelu istoriju čovječanstva jedno pitanje se stalno vraća: Šta je čovjek?

Odgovor na to pitanje određuje gotovo sve ostalo. Ako je čovjek stvorenje načinjeno po Božjem obličju, onda ljudsko dostojanstvo ima temelj izvan čovjeka samog. Čovjek nije vrijedan zato što je moćan, inteligentan ili koristan. Vrijedan je zato što nosi pečat Stvoritelja.

Ali ako se odbaci ideja Stvoritelja, pojavljuje se drugačiji pogled: čovjek sam određuje šta jeste. Njegov identitet više nije primljen. On postaje projekat koji se može mijenjati.

STARO PITANJE U NOVOM OBLIKU

Još od najranijih poglavlja biblijske istorije pojavljuje se pitanje granice između Boga i čovjeka.

Čovjeku se nudi mogućnost da sam postane mjera dobra i zla. To je ista tema koja se kasnije pojavljuje u različitim filozofskim oblicima: čovjek ne prima smisao – čovjek ga proizvodi.

Savremeno doba ovu ideju često izražava drugačijim jezikom: autonomija pojedinca, samodefinisanje, prevazilaženje tradicionalnih granica, stvaranje novog čovjeka.

OD DUHOVNE TRANSFORMACIJE

DO TEHNOLOŠKE TRANSFORMACIJE

U starim ezoterijskim sistemima čovjek je trebalo da se uzdigne kroz posebno znanje.

U modernom dobu ista težnja često dobija drugačiji oblik.

Čovjek pokušava da prevaziđe svoja ograničenja kroz:

- tehnologiju;
- biomedicinu;
- vještačku inteligenciju;
- promjenu shvatanja identiteta;
- ideju čovjeka kao bića koje može samo sebe redizajnirati.

Ovdje se ponovo pojavljuje staro pitanje: Da li čovjek razvija odgovornost prema Stvoritelju? Ili pokušava zauzeti mjesto Stvoritelja?

PODRŠKA MOĆNIH STRUKTURA

Velike društvene promjene rijetko nastaju samo spontano.

Kroz istoriju su ideje širene kroz obrazovne institucije, medije, političke pokrete, bogate pojedince, fondacije, kulturne centre.

To samo po sebi nije dokaz skrivene zavjere. Ali pokazuje važnu činjenicu: onaj ko ulaže u oblikovanje ideja utiče na oblikovanje društva. Zato je borba za ljudsku sliku uvijek i borba za kulturni uticaj.

KO OBLIKUJE BUDUĆEG ČOVJEKA?

Najdublje pitanje savremenog svijeta nije samo političko. Ono je antropološko. Kakvog čovjeka želimo stvarati?

Čovjeka koji vidi sebe kao dio Božjeg stvaranja? Ili čovjeka koji sebe vidi kao materijal za stalno preoblikovanje?

Istorija pokazuje da svaki pokušaj stvaranja „novog čovjeka“ nosi ogromne rizike. Jer kada ljudi vjeruju da mogu potpuno preurediti ljudsku prirodu, često počinju tretirati postojeće ljude kao prepreku projektu.

ZAVRŠNO PITANJE

Od drevnih misterija do savremenih ideologija pojavljuje se isti motiv: čovjek traži način da prevaziđe ograničenja koja mu je dao Bog.

Nekada kroz tajno znanje. Nekada kroz filozofiju. Nekada kroz politiku. Danas kroz tehnologiju i društveni inženjering.

Oblici se mijenjaju. Ali pitanje ostaje isto: Da li čovjek otkriva svoje pravo mjesto u Božjem poretku? Ili pokušava izgraditi svijet u kojem više ne postoji potreba za Stvoriteljem?

OSAMNAESTO POGLAVLJE

Od Božjeg carstva do ljudskog projekta – potraga za sekularnim spasenjem

Jedna od najdubljih osobina ljudske prirode jeste potraga za spasenjem. Čovjek ne traži samo hranu, sigurnost i udobnost. On traži smisao. Traži odgovor na pitanja: Kuda ide čovječanstvo? Da li postoji nada za budućnost?

Od najstarijih religija do savremenih ideologija, čovjek je pokušavao pronaći odgovor na ta pitanja.

Ali kroz istoriju se pojavljuje jedna velika razlika: Da li spasenje dolazi od Boga? Ili ga čovjek sam može izgraditi?

BIBLIJSKI POGLED NA SPASENJE

U biblijskom razumijevanju problem čovječanstva nije samo nedostatak znanja. Problem je grijeh. Čovjek nije izgubljen zato što ne poznaje dovoljno informacija. Izgubljen je zato što je prekinut odnos između stvorenja i Stvoritelja.

Zato rješenje nije samo obrazovanje, tehnologija ili politički sistem. Potrebna je obnova čovjeka koju može ostvariti jedino Tvorac kroz Plan spasenja izložen u Svetom pismu.

STARI OBRAZAC LJUDSKOG SAMOSPASENJA

Nasuprot tome, kroz istoriju se često pojavljuje drugačiji obrazac. Čovjek vjeruje da je glavni problem neznanje.

Ako ljudi dobiju pravo znanje, pravu filozofiju ili pravi sistem, društvo će biti obnovljeno.

Ova ideja pojavljuje se u različitim oblicima:

- misterijske religije nude skriveno znanje;
- gnosticizam nudi spoznaju;

- hermetizam nudi razumijevanje kosmičkih zakona;
- prosvjetiteljstvo naglašava moć razuma;
- moderne ideologije nude političko preuređenje svijeta;
- tehnološki pokreti nude prevazilaženje ljudskih ograničenja.

Jezik se mijenja. Ali osnovna nada ostaje: čovjek može sam popraviti čovjeka.

IDEJA PROGRESA KAO NOVOG SPASENJA

U modernom dobu pojam napretka dobija gotovo religijski značaj. Nauka, tehnologija i obrazovanje donijeli su ogromne koristi čovječanstvu. Produžen je životni vijek. Bolesti su u značajnoj mjeri stavljene pod kontrolu. Komunikacija je postala globalna.

Ali problem nastaje kada se od napretka napravi konačni odgovor na sva pitanja.

Tehnologija može odgovoriti na pitanje: „Kako nešto napraviti?“ Ali ne može sama odgovoriti na pitanje: „Zašto to treba napraviti?“ Može povećati čovjekovu moć. Ali ne određuje kako tu moć koristiti.

NOVI RAJ NA ZEMLJI

Mnoge moderne ideologije sadržale su obećanje stvaranja boljeg svijeta. U različitim oblicima pojavljivale su se ideje:

- savršenog društva;
- konačnog mira;
- potpunog oslobođenja čovjeka;
- stvaranja novog čovječanstva.

Problem nije u želji za boljim svijetom. To je prirodna ljudska težnja. Problem nastaje kada se obeća raj bez Boga. Jer tada čovjek ili neka grupa ljudi mora preuzeti ulogu onoga ko određuje šta je savršenstvo. I svojim diskutabilnim metodama i mehanizmima pokušati da dođe do obećanog „savršenstva“.

ELITA KOJA ZNA PUT

Gotovo svaki veliki projekat potpunog preuređenja društva zahtijeva one koji će ga voditi.

Pojavljuje se ideja posebne elite: ljudi koji bolje razumiju istoriju, ljudi koji vide budućnost, ljudi koji znaju šta je potrebno za opšte dobro.

Ovdje se vraćamo na temu koju smo pratili od početka: tajno znanje često proizvodi ideju posebne odgovornosti.

Ali posebna odgovornost lako može postati posebna vlast. A posebna vlast bez odgovornosti može postati kontrola.

SAVREMENI OBLIK STARE PRIČE

Danas se iste teme pojavljuju u novom jeziku. Govori se o transformaciji čovječanstva, novom dobu, promjeni svijesti, prevazilaženju starih ograničenja, transhumanizmu, rodnoj ideologiji, woke pokretu,¹ evoluciji u boljeg i naprednijeg čovjeka.

Među najuočljivijim izazovima koji danas najdirektnije dovode u pitanje biblijsko razumijevanje stvaranja čovjeka izdvajaju se ateistički naturalizam, transhumanizam i rodna ideologija. Njihova zajednička karakteristika jeste nastojanje da se čovjek redefiniše nezavisno od onoga kako ga je Bog stvorio.

Neke od savremenih ideja imaju pozitivne aspekte. Napredak medicine, nauke i obrazovanja stvarne su koristi.

Ali ostaje osnovno pitanje: Da li čovjek pokušava poboljšati život unutar granica koje je dao Stvoritelj? Ili pokušava redefinisati samu prirodu čovjeka?

¹ **Woke pokret** označava društvenu i političku svijest o sistemskim nepravdama i nejednakostima u društvu, prije svega onima koje se tiču rase, roda, seksualne orijentacije i manjinskih prava. Danas, za pristalice, biti „woke“ znači biti društveno osviješten, empatičan i spreman na borbu protiv različitih oblika diskriminacije (rasizam, seksizam, homofobija). Kritičari ga, međutim, kao ono što smatraju pretjeranom političkom korektnošću, „kulturom otkazivanja“ (*cancel culture*), agresivnim nametanjem takozvane identitetske politike i ideologijom koja guši slobodu mišljenja i govora – simbol radikalnog ljevičarstva i cenzure.

POVRATAK NA POČETAK

Na početku ove knjige postavljeno je pitanje: Zašto se kroz istoriju stalno pojavljuju zatvoreni krugovi, posebna znanja i ideje o uzdizanju čovjeka?

Odgovor nije samo u organizacijama. Organizacije dolaze i prolaze. Carstva nastaju i nestaju. Društva se mijenjaju.

Ali ideje ostaju. Najdublja borba nije između različitih imena i simbola. Najdublja borba je između dva pogleda na čovjeka.

Prvi kaže: čovjek je stvoren po Božjem obličju i svoju punoću nalazi u odnosu sa Stvoriteljem.

Drugi kaže: čovjek sam određuje svoju prirodu, smisao i budućnost. I ta agenda se uporno nameće, sve jače kako napreduju mehanizmi putem kojih bi se to moglo ostvariti.

To je pitanje koje se proteže od drevnog svijeta do savremenog doba. I upravo zato tema tajnih društava nije prvenstveno tema organizacija. Ona je tema ljudske težnje za moći, kontrolom, znanjem i besmrtnošću.

DEVETNAESTO POGLAVLJE

Nevidljivi sukob – biblijska perspektiva uticaja palih sila

Dosadašnja analiza pokazala je da se kroz istoriju ponavlja određeni obrazac: čovjek traži moć bez Boga; čovjek traži znanje nezavisno od Boga; čovjek pokušava izgraditi poredak u kojem sam određuje konačnu istinu.

Ali biblijski pogled na istoriju ide dublje. Prema Svetom pismu, ljudska istorija nije samo sukob ideja, naroda i institucija. Iza vidljivog svijeta postoji nevidljiva stvarnost.

POČETAK POBUNE

Biblija predstavlja zlo ne samo kao ljudski problem.

Prije pada čovjeka postoji pobuna u nebeskom svijetu. Lucifer, prvobitno stvoreno biće obdareno ljepotom i mudrošću, odlučuje da se uzdigne protiv Boga. Isaija opisuje misao: „Do nebesa ću se podići. Iznad Božjih zvijezda podići ću svoj prijesto...” (Isaija 14:13)

Suština pobune nije samo želja za moći. To je želja za položajem koji pripada jedino Bogu.

ISTA TEMA U EDENU

U Edenskom vrtu ista ideja dolazi čovjeku.

Zmija ne nudi samo neposlušnost. Nudi obećanje uzdizanja: „Bićete kao bogovi.” (Postanje 3:5)

To je ključna tačka cijele biblijske priče. Čovjek želi nešto što izgleda kao napredak. Želi više znanja. Želi posebno prosvjetljenje. Želi veću slobodu. Želi moć i kontrolu. Ali odvojeno od odnosa sa Stvoriteljem.

SOTONA KAO OBMANJIVAČ

Novi savez opisuje Sotonu kao lažova, prevaranta, protivnika, onoga koji zaslepljuje umove ljudi.

Njegovo djelovanje nije uvijek otvoreno i očigledno. Biblijski obrazac pokazuje da obmana često dolazi kroz nešto što izgleda privlačno. Ne kroz otvoreno zlo. Nego kroz miješanje istine i zablude.

TAJNA ZNANJA I DUHOVNA PREVARA

Jedna od tema koja se ponavlja kroz istoriju jeste ideja posebnog znanja dostupnog samo određenima.

Biblija ne osuđuje znanje samo po sebi. Bog je izvor mudrosti. Ali upozorava na želju čovjeka da dođe do znanja mimo Boga.

Zato se kroz istoriju pojavljuju različiti oblici duhovne potrage gdje čovjek pokušava pronaći prosvjetljenje, moć ili uzdizanje nezavisno od Stvoritelja.

„KNEZ OVOGA SVIJETA“

Isus govori o Sotoni kao o „knezu ovoga svijeta“. To ne znači da Sotona ima apsolutnu vlast. Bog je i dalje vrhovni Vladar. Ali znači da grešni svijet funkcioniše pod snažnim uticajem pobunjene sile. I tu dolazi do sinergije demonskog i ljudskog ka istim pobunjeničkim ciljevima, često zavijenim u oblande napretka.

Zato Biblija ne predstavlja ljudske probleme samo kao pitanje obrazovanja ili politike. Postoji dublji problem ljudskog srca.

LJUDSKE STRUKTURE I DUHOVNI UTICAJ

Ovdje treba napraviti važnu razliku.

Ljudi stvaraju organizacije. Ljudi donose odluke. Ljudi su odgovorni za svoje izbore.

Ali Biblija pokazuje da ideje mogu imati duhovne izvore.

Apostol Pavle piše: „Jer naš rat nije s krvlju i tijelom, nego s poglavarstvima, vlastima, gospodarima tame ovoga svijeta, s duhovima pakosti ispod neba.“ (Efescima 6:12)

Ovo mijenja način posmatranja istorije. Čovjek nije samo žrtva

spoljašnjih sistema. Ali nije ni jedini i krajnji izvor zla.

KRAJNI CILJ POBUNE

Prema biblijskom prikazu, krajnji cilj Sotone nije samo politička kontrola.

Dublji cilj je odvajanje čovjeka od Boga.

Sve što čovjeka vodi prema:

- obožavanju stvorenja umjesto Stvoritelja;
- uzdizanju čovjeka iznad Boga;
- odbacivanju Božjeg autoriteta;
- traženju spasenja bez Boga;

uklapa se u isti obrazac pobune.

I upravo tu leži najveća tajna iza tajnih društava! Da li su ona „tajna“ upravo zato što su povezana sa natprirodnim silama tame? Da li zbog toga djeluju zakulisno? Da li je razlog „tajnosti“ i teškog pristupa vrhu piramide u tajnim društvima upravo u tome što oni dobro znaju kojem gospodaru služe i imaju materijalne i statusne benefite od toga (vidi: Matej 4:8-9)? Mnoge stvari iz njihove literature i istorijskih činjenica ukazuju da je to slučaj. Naravno ta sinergija se odvija na razne načine, i ljudska percepcija i pogledi na te stvari može se veoma razlikovati zbog vela obmane.

ZAVRŠNA PERSPEKTIVA

Kada se istorija posmatra samo ljudskim očima, vidimo organizacije, ideologije, političke pokrete, borbu za moć.

Ali kada se posmatra biblijski, vidimo i dublju stvarnost: veliki sukob između Božjeg karaktera i Božjeg poretka života i pobune protiv Njega.

Zato je najvažnije pitanje ove knjige mnogo dublje od pitanja: „Ko upravlja svijetom?“ Pravo pitanje glasi: „Ko kome služi?“

Jer iza svake ideologije, sistema i pokreta stoji izbor između dva principa: povjerenja u Boga ili pokušaja čovjeka da sam zauzme mjesto Boga.

DVADESETO POGLAVLJE

Otkrivenje – završetak sukoba oko autoriteta

Kada se govori o tajnim društvima, ideologijama i borbi za moć, lako je izgubiti iz vida najdublje pitanje.

Ko ima pravo na vrhovni autoritet? Čovjek? Država? Institucija? Elita? Ili Bog?

Prema biblijskoj slici istorije, upravo je to pitanje u središtu velikog sukoba.

OD EDENA DO OTKRIVENJA

Biblija počinje pričom o čovjekovom padu. Čovjek odbacuje Božju riječ i pokušava sam odlučiti šta je dobro i zlo.

Ali Biblija se ne završava padom. Završava obnovom.

Između ta dva događaja odvija se velika drama: svijet između Božjeg carstva i pobune protiv njega.

Otkrivenje nije samo knjiga o budućim događajima. To je otkrivanje principa koji djeluju kroz cijelu istoriju.

VAVILON KAO SIMBOL POBUNE

Jedan od najvažnijih simbola u Otkrivenju jeste Vavilon.

U biblijskoj istoriji Vavilon nije samo geografsko mjesto. On postaje simbol ljudskog sistema koji se uzdiže protiv Boga.

Već u knjizi Postanja nalazimo Vavilonsku kulu. Ljudi govore: „Hajde da sazidamo sebi grad i kulu kojoj će vrh biti do neba.“ (Postanje 11:4)

Problem nije samo u građevini. Problem je u duhu: čovjek želi stvoriti veličinu nezavisno od Boga – obožiti se kroz sopstvene napore, kontrolu i moć.

U Otkrivenju se taj motiv vraća u proširenom obliku.

ŽENA NA ZVIJERI

U Otkrivenju 17 prikazuje se simbolična žena koja sjedi na zvijeri. Ona je nazvana „Veliki Vavilon“.

Opis uključuje:

- raskoš;
- politički uticaj;
- povezanost sa zemaljskim silama;
- duhovnu nevjernost;
- misticizam i globalni uticaj.

Ovaj simbol je kroz istoriju različito tumačen. Ali osnovna poruka ostaje: postoji sistem koji kombinuje religijsku, političku i ekonomsku moć na način koji se suprotstavlja Božjoj vlasti.

ZVIJER I LJUDSKA VLAST

U knjizi Otkrivenja zvijer predstavlja moć koja zahtijeva odanost. Ona ne traži samo političku poslušnost. Ona traži nešto dublje: obožavanje. Tu vidimo razliku između obične ljudske vlasti i vlasti koja prelazi granicu.

Biblijski problem nije postojanje vlasti. Bog priznaje postojanje zemaljskih vlasti. Problem nastaje kada ljudska vlast zauzme mjesto koje pripada Bogu.

LAŽNO OBOŽAVANJE

Jedna od centralnih tema završnih poglavlja Otkrivenja jeste pitanje obožavanja.

Sukob nije samo oko politike. Nije samo oko ekonomije. Nije samo oko ideologije. Sukob je oko toga kome čovjek pripada.

Kroz cijelu istoriju vidjeli smo različite oblike iste težnje: čovjek želi autonomiju od Boga. Često se to manifestuje pseudo religioznošću koja se upravo poziva na Boga!

Ali na kraju ta autonomija vodi prema novom obliku ropstva. Jer kada čovjek odbaci Stvoritelja, nešto drugo mora zauzeti Njegovo mjesto.

LAŽNA IMITACIJA BOŽJEG PLANA

Biblija predstavlja osnovne koncepte Božjeg plana:

- stvaranje čovjeka po svom obličju;
- pad u grijeh kao antropološku katastrofu;
- obnovu karaktera;
- spasenje;
- vječno Božje carstvo.

Nasuprot tome, neprijatelj pokušava ponuditi imitaciju:

- lažni oblik mudrosti;
- lažne oblike religije;
- lažno prosvjetljenje;
- lažnu slobodu;
- lažni put uzdizanja čovjeka.

To je isti obrazac koji smo pratili kroz cijelu knjigu.

POSLEDNJA OBMANA

Isus upozorava da će poslednja vremena biti obilježena velikom obmanom.

Obmana ne dolazi samo kroz otvoreno zlo. Najveća opasnost je ono što izgleda kao istina.

Zato biblijski kriterij nije samo pitanje: „Da li nešto izgleda dobro?“ nego „da li vodi čovjeka prema Bogu ili dalje od Boga?“

PRAVA MUDROST NASUPROT LAŽNOJ MUDROSTI

Kroz istoriju su se pojavljivali mnogi sistemi koji obećavaju:

- više znanje;
- prosvjetljenje;
- oslobođenje;
- savršenstvo;
- novi svijet.

Ali biblijska mudrost počinje drugačije: „Početak je mudrosti strah Gospodnji.“ (Izreke 9:10)

Prava mudrost ne uzdiže čovjeka iznad Boga. Ona ga suočava

sa realnošću ljudske pale prirode i vraća njegovom pravom mjestu.

ZAVRŠETAK VELIKE PRIČE

Konačna poruka Otkrivenja nije pobjeda tajnih društava, političkih sistema ili ljudskih elita. Konačna poruka je da nijedan ljudski sistem ne može zauzeti mjesto Boga.

Carstva prolaze. Ideologije nestaju. Organizacije se mijenjaju. Ali pitanje ostaje isto: Kome čovjek daje svoje povjerenje, odanost i obožavanje?

Tu se završava velika borba. Ne između ljudi. Ne između naroda. Nego između dva principa: želje stvorenja da postane kao Stvoritelj i Božje namjere da obnovi čovjeka po svom obličju.

DVADESET PRVO POGLAVLJE

Kako prepoznati duhovnu prevaru – biblijski kriterijumi

Kroz istoriju čovječanstva pojavljivale su se mnoge ideje koje su obećavale čovjeku nešto veliko: više znanje, slobodu, prosvjetljenje, unutrašnju transformaciju, bolji svijet.

Neke od tih ideja donijele su određene koristi. Neke su sadržale djelove istine.

Ali biblijska poruka upozorava da najveća opasnost ne dolazi uvijek kroz očigledno zlo. Najveća opasnost često dolazi kroz ono što izgleda dobro, ali čovjeka vodi pogrešnim putem.

Zato je potrebno imati kriterijume.

1. Ko je izvor autoriteta?

Prvo pitanje nije: „Koliko je nešto staro?“ Nije: „Koliko ljudi vjeruje u to?“ Nije: „Koliko je uticajnih ljudi povezano s tim?“

Prvo pitanje glasi: Odakle dolazi autoritet? Biblijski pogled polazi od toga da Bog nije samo jedan od izvora istine. On je izvor istine. Svaki ljudski sistem mora biti procijenjen u odnosu na Božju objavu.

2. Da li čovjeka približava Bogu ili sebi?

Jedan od najvažnijih znakova duhovne prevare jeste usmjerenje pažnje.

Božji put vodi čovjeka prema Bogu.

Lažni putevi često vode prema samom čovjeku. Čovjek postaje: sopstveni autoritet, sopstveni spasitelj, mjera dobra i zla.

Isti obrazac pojavljuje se od Edena: „Bićete kao bogovi.“

To nije samo istorijska rečenica. To je princip koji se ponavlja.

3. Da li postoji ideja posebne elite?

Kroz istoriju mnogi pokreti su tvrdili da postoji grupa ljudi koja posjeduje posebno znanje.

Neki su to nazivali inicijacijom, prosvjetljenjem, višom svijesti, tajnom mudrošću.

Sama stručnost ili obrazovanje nisu problem. Bog daje ljudima različite darove i sposobnosti.

Problem nastaje kada neko tvrdi: „Mi posjedujemo istinu koju drugi ne mogu razumjeti.“

Biblijska istina nije rezervisana za tajnu elitu. Božja poruka poziva sve ljude.

4. Da li cilj opravdava sredstva?

Mnogi veliki istorijski projekti počeli su obećanjem boljeg svijeta. Ali kada ljudi povjeruju da imaju konačnu istinu, lako počnu opravdavati kontrolu, prisilu i manipulaciju.

Biblijski princip je drugačiji. Bog ne prisiljava čovjeka. On poziva. Istina ne zavisi od nasilne kontrole.

5. Kakav karakter proizvodi određeno učenje?

Jedan od najpraktičnijih kriterijuma nalazi se u riječima Isusa: „Po rodovima njihovim poznaćete ih.“ (Matej 7:16)

Nije dovoljno posmatrati velike riječi. Treba gledati posledice.

Da li određeni sistem proizvodi poniznost ili oholost, ljubav ili mržnju, služenje ili dominaciju, slobodu savjesti ili strah?

6. Da li obećava besmrtnost bez Boga?

Jedna od najstarijih ljudskih želja jeste prevazilaženje smrtnosti. Od drevnih mitova do savremenih tehnoloških ideja, čovjek traži način da pobijedi ograničenja svog postojanja. U pseudo religiji, razvija se i duboko ukorijenila ideja o besmrtnosti ljudske duše po kojoj čovjek mijenja samo formu svog postojanja. Ali ta ideja je samo prepakovani eho prve sotonske obmane: „Nećete vi umrijeti“ (Postanje 3:4).

S druge strane, biblijska poruka kaže da vječni život nije rezultat tajnog znanja. Nije proizvod ljudskog razvoja. To je dar Božji.

7. Da li mijenja ili zamagljuje značenje grijeha?

Jedan od ključnih znakova duhovne prevare jeste promjena razumijevanja dobra i zla.

Ako čovjek više ne priznaje Božji standard, nego sam određuje moral, tada se ponavlja stari obrazac. Stvorenje preuzima mjesto Stvoritelja.

ZAVRŠNI TEST

Na kraju, pitanje nije: „Da li neka organizacija ima tajne?“

Mnoge organizacije imaju privatne informacije. Nije svaka tajna zla.

Pravo pitanje je: Kakav duh stoji iza određenih ideja? Da li one vode čovjeka prema Bogu? Ili prema čovjekovom uzdizanju iznad Boga?

MUDROST ZA POSLEDNJE VRIJEME

Biblija ne poziva čovjeka na neznanje. Naprotiv. Poziva ga da ispituje. Da razmišlja. Da razlikuje.

Ali prava mudrost nije samo sposobnost da se otkrije ono što je skriveno. Prava mudrost je sposobnost da se prepozna ono što je istinito. Jer najveća opasnost nije samo skrivena laž. Najveća opasnost je laž koja izgleda kao istina.

Zato je konačni kriterijum jednostavan: Sve što uzdiže čovjeka iznad Boga vodi u istom pravcu. Sve što vraća čovjeka Bogu vodi prema životu.

DVADESET DRUGO POGLAVLJE

Nije pitanje ko kontroliše svijet – nego kome pripada čovjek

Kada se na kraju pogleda cijela istorija, može se primijetiti jedan neobičan obrazac.

Civilizacije se mijenjaju. Carstva nastaju i nestaju. Moćne organizacije dolaze i prolaze. Ideologije se rađaju, šire i propadaju.

Ali određena pitanja ostaju ista. Šta je čovjek? Odakle dolazi njegova vrijednost? Ko ima pravo da određuje šta je istina? Kome čovjek daje svoju konačnu odanost?

Upravo se oko tih pitanja vodi najdublji sukob.

OD EDENA DO KRAJA ISTORIJE

Biblijska priča počinje u vrtu. Čovjek je stvoren po Božjem obličju. Dobio je dostojanstvo, slobodu i odgovornost.

Ali istovremeno se pojavljuje iskušenje: čovjek može pokušati živjeti nezavisno od Boga.

To je suština pobune. Ne samo kršenje jedne instrukcije. Nego odbacivanje izvora života.

Od tog trenutka čovječanstvo pokušava pronaći put bez Boga. Nekada kroz moć. Nekada kroz znanje. Nekada kroz religiju bez poslušnosti. Nekada kroz filozofiju. Nekada kroz tehnologiju.

VAVILONSKI PRINCIP

Kroz cijelu Bibliju pojavljuje se motiv Vavilona. Vavilon predstavlja ljudski sistem koji pokušava postići veličinu nezavisno od Boga. Njegova poruka glasi: „Mi ćemo sami izgraditi svoju budućnost.“

To je više od jednog grada ili države. To je princip. Čovjek želi

sigurnost bez povjerenja u Boga. Mudrost bez poslušnosti Bogu. Slavu bez zahvalnosti Stvoritelju.

TAJNA MOĆ I STVARNA OPASNOST

Tema tajnih društava privlači pažnju jer ljudi prirodno žele razumjeti kako funkcioniše moć.

I zaista, istorija pokazuje da su postojale zatvorene grupe, politički krugovi, mreže uticaja, organizacije sa privatnim ciljevima. Moćni ljudi su uvijek pokušavali uticati na društvo.

Ali najveća opasnost nije samo u tome što neki ljudi imaju moć. Najveća opasnost nastaje kada bilo koji čovjek ili grupa povjeruje da imaju pravo zauzeti mjesto koje pripada Bogu. Jer tada se moć pretvara u idol.

NAJVEĆA PREVARA

Prema biblijskoj slici, najveća prevara nije predstavljanje zla kao zla. Ljudi prirodno bježe od očiglednog zla.

Veća opasnost je predstavljanje pobune kao napretka. Predstavljanje oholosti kao prosvjetljenja. Predstavljanje udaljavanja od Boga kao oslobođenja.

Zato je potrebno razlikovati pravi napredak od lažnog napretka. Pravi napredak poboljšava čovjekov život, ali priznaje granice koje je postavio Stvoritelj. Lažni napredak obećava čovjeku da više nema potrebe za Stvoriteljem.

ČOVJEK NIJE SAMO ŽRTVA SISTEMA

Važno je razumjeti još jednu stvar. Čovjek nije samo pasivna žrtva velikih struktura. Najveća borba ne vodi se samo oko institucija. Vodi se u svakom pojedinačnom srcu.

Svaki čovjek svakodnevno bira kome će vjerovati. Hoće li njegov život biti zasnovan na ponosu ili poniznosti, samouzvišenju ili služenju, nezavisnosti od Boga ili zajednici sa Bogom?

KONAČNI ODGOVOR

Biblija ne završava pobjedom neke zemaljske sile. Ne završava pobjedom tajnog znanja. Ne završava pobjedom ljudske mudrosti. Završava obnovom i vječnim Božjim kraljevstvom.

Bog obnavlja ono što je grijeh pokvario. Čovjek ponovo dobija ono za šta je stvoren: život u skladu sa Bogom.

ZAKLJUČNA PORUKA

Proučavanje tajnih društava, ideologija i istorijskih pokreta može biti korisno. Može pomoći čovjeku da razumije kako funkcionišu uticaj, moć i manipulacija.

Ali postoji opasnost da čovjek toliko gleda u tamu da zaboravi svjetlost. Najvažnije pitanje nije: „ko stoji iza svega?“ nego „ko vodi mene?“ Kojim putem ja idem? Koga slijedim?

Jer čak i kada bi čovjek savršeno razumio sve političke mreže, sve organizacije i sve istorijske događaje, i dalje bi ostalo najvažnije pitanje: Kome pripada njegovo srce?

Biblijska poruka je jasna: čovjek nije stvoren da bude rob sistema. Nije stvoren da bude sledbenik ljudskih elita. Nije stvoren da traži spasenje u ljudskim projektima.

Stvoren je po Božjem obličju. I njegov konačni poziv nije da postane Bog nego da obnovi ono za šta je od početka bio stvoren: da bude čovjek u zajednici sa svojim Stvoriteljem.

DODATAK

Polutajna društva

Ako govorimo o polutajnim ili zatvorenim mrežama koje imaju ili su imale značajan uticaj, postoji nekoliko zanimljivih primjera.

DRUŽBA ISUSOVA – JEZUITI

U formalnom, kanonskom i sociološkom smislu, jezuiti (Družba Isusova) **nisu tajno društvo**, već javno priznati i zvanično registrovani rimokatolički monaški red koji je 1540. godine odobrio papa Pavle III. Međutim, kroz istoriju su čitave epohe doživljavale jezuite kao tajno ili polu-tajno društvo. Ta percepcija proizilazi iz nekoliko ključnih faktora njihove organizacione strukture, metoda djelovanja i istorijskog konteksta.

Evo nekih razloga zbog kojih su smatrani tajnim društvom?

1. Stroga hijerarhija i vojnička disciplina. Osnivač reda, Ignacije Lojolski, bio je bivši vojnik. Unutrašnja struktura reda postavljena je na vojničkim principima centralizacije, subordinacije i apsolutne poslušnosti superiorima (*perinde ac cadaver* — „kao leš“, u smislu potpuno podređene sopstvene volje cjelini). Izrazito zatvoren sistem unutrašnjeg odlučivanja izvan redova reda stvarao je utisak tajnovitosti.

2. Ilegalno djelovanje u uslovima progona. U periodima kada je katolicizam bio zabranjen (npr. u protestantskoj Engleskoj tokom 16. i 17. vijeka ili u Japanu), jezuiti su djelovali u ilegalnosti. Nosili su svjetovnu odjeću, koristili lažna imena i tajne mreže kako bi održali zajednice.

3. Četvrti zavjet i direktna podređenost Papi. Pored tri standardna monaška zavjeta (siromaštvo, čednost, poslušnost), punopravni članovi reda daju i **četvrti zavjet** – posebnu poslušnost papi u pogledu misija.

Zbog toga su u mnogim protestantskim i pravoslavnim državama, ali i u sekularnim monarhijama, posmatrani kao „strana agentura“ i „papska tajna vojska“ koja odgovara samo Rimu, van kontrole lokalnih vlasti.

4. Politički uticaj na dvorovima. Jezuiti su vjekovima bili ispovjednici, savjetnici i učitelji evropskih kraljeva i plemića. Zbog pristupa vladarima i prisustva na mjestima gde se donose ključne odluke, često su optuživani za spletkarenje iza kulisa i vođenje tajne politike („siva eminencija“). Njihova efikasnost i diskrecija izazvale su mnogo sumnji. Tokom istorije optuživani su da kontrolišu evropske monarhe, utiču na izbore papa, stoje iza revolucija, upravljaju bankama, kontrolišu masoneriju, manipulišu svjetskom politikom.

Jezuiti su bili toliko uticajni da su evropske sile izvršile pritisak na papu da ukine red. Godine 1773. Klement XIV formalno je ukinuo Isusovu družbu, uglavnom zbog političkog pritiska evropskih monarhija. Red je obnovljen 1814. godine pod Pije VII.

5. Loša istorijska reputacija. Jezuiti se povezuju sa zloglasnom Inkvizicijom iako ona nije nastala sa jezuitima, već u 13. vijeku. Jezuiti su bili su teološki savjetnici inkvizicije, neki su služili kao islednici ili konsultanti u određenim zemljama. Ipak dominikanci i franjevci su imali znatno veću ulogu od jezuita, naročito u ranim vjekovima njenog djelovanja.

6. Vrhovni poglavar („Crni papa“) ima izuzetno veliki autoritet. „Crni papa“ je institucionalno transparentan, ali operativno diskretan.

Dakle, Jezuiti imaju određene karakteristike koje podsjećaju na tajna društva (kao i Opus Dei ili Malteški vitezovi), ali ih većina istoričara i stručnjaka **ne smatra tajnim društvom u istom smislu kao masoneriju, Rozenkrojere ili Illuminate.**

LOBANJA I KOSTI (SKULL AND BONES)

Ovo je vjerovatno najpoznatije američko elitno društvo.

Karakteriše ga ograničeno članstvo, tajni rituali, mreža bivših članova koja je veoma jaka (među članovima su bili brojni političari, diplomate, biznismeni i obavještajci).

Osnovano je 1832. godine na Univerzitetu Yale. Osnivač je bio Vilijam Hantington Rasel, nakon boravka u Njemačkoj, gdje se upoznao s evropskim studentskim društvima. Od tada svake godine prima vrlo mali broj studenata, tradicionalno oko petnaest.

Sastanci se održavaju u zgradi poznatoj kao **The Tomb** („Grobnica“), koja je zatvorena za javnost. Članovi prolaze kroz ritual inicijacije čiji detalji nisu zvanično objavljeni. Nakon diplomiranja ostaju povezani kroz snažnu mrežu kontakata.

Među članovima su bili Vilijam Hauard Taft, Džordž Buš Stariji, Džordž V. Buš, Džon Keri. Posebno je zanimljivo da su se Buš i Keri, obojica članovi društva, našli jedan protiv drugog na predsjedničkim izborima 2004. godine. To je često podsticalo rasprave o tome koliko su američke elite međusobno povezane.

Nema dokaza da društvo upravlja državom. Ali postoji dosta dokaza da predstavlja jednu od najjačih mreža poznanstava među američkom elitom. Pošto je riječ o društvu sa stotinama članova tokom više generacija, nije iznenađujuće da su mnogi kasnije dospjeli na važne položaje. To samo po sebi ne dokazuje koordinisano upravljanje politikom, ali mreža kontakata svakako postoji.

BOHEMIJSKI KLUB

Osnovan je 1872. godine u San Francisku. Prvobitno je bio klub novinara i umjetnika. Kasnije su mu se pridružili industrijalci, bankari, generali i političari.

Svakog ljeta održava se okupljanje u ogromnom šumskom kompleksu u Kaliforniji na kojem prisustvuju predsjednici SAD, direktori najvećih kompanija, vojni vrh, milijarderi, naučnici. Okupljanje traje oko dvije sedmice.

Najpoznatiji događaj je **Kremacija brige** (Cremation of Care). Radi se o simboličnoj predstavi tokom koje se „spaljuju brige“,

odnosno simbolično ostavljaju poslovni i politički problemi kako bi učesnici mogli slobodnije razgovarati. Velika kamena sova koja dominira ceremonijom često izaziva brojne spekulacije, iako nema pouzdanih dokaza da ritual ima okultni značaj u smislu stvarnog religijskog obreda.

Mnogi važni politički razgovori vođeni su upravo tokom ovih okupljanja. Na primjer, poznato je da je ideja za razvoj projekta koji je kasnije postao poznat kao Menhetenski projekat razmatrana u tom okruženju, iako odluke nisu donesene formalno na sastanku kluba. O sastancima se malo govori javno, što je podstaklo brojne spekulacije. Međutim, poznato je da se tamo uspostavljaju lični odnosi među veoma uticajnim ljudima.

BILDERBERŠKA GRUPA

Prvi sastanak održan je 1954. godine u hotelu Bilderberg u Holandiji. Po tom hotelu grupa je dobila ime. Nakon Drugog svjetskog rata postojao je strah od narušavanja odnosa između Evrope i SAD.

Cilj je bio omogućiti neformalne razgovore između političkih i ekonomskih lidera.

Ko učestvuje? Otprilike 120–150 ljudi: predsjednici vlada, ministri, šefovi NATO-a, centralni bankari, direktori velikih kompanija, profesori, urednici velikih medija.

Sastanci nisu otvoreni za javnost. Primjenjuje se pravilo koje omogućava učesnicima da slobodno koriste informacije, ali bez otkrivanja ko je šta rekao. To omogućava otvorenije razgovore nego na javnim konferencijama.

Kritičari smatraju da se važni politički pravci oblikuju bez demokratskog nadzora. Branioci odgovaraju da se tamo ne donose formalne odluke, već razmjenjuju ideje. Vjerovatno je istina negdje između: formalne odluke se ne donose, ali ovakvi skupovi mogu uticati na oblikovanje stavova i buduće saradnje.

SAVJET ZA INOSTRANE ODNOSÉ **(COUNCIL ON FOREIGN RELATIONS)**

Osnovan je 1921. godine u Njujorku, nakon Prvog svjetskog rata. Cilj je bio okupiti stručnjake koji bi pomagali američkoj vladi u vođenju spoljne politike.

Savjet objavljuje studije, organizuje rasprave, okuplja diplomate, profesore, generale, novinare, direktore kompanija. Njegov časopis *Foreign Affairs* jedan je od najuticajnijih u oblasti međunarodnih odnosa.

Koliki je uticaj? Izuzetno veliki. Veliki broj američkih državnih sekretara, savjetnika za nacionalnu bezbjednost i ambasadora bio je povezan s ovom organizacijom. To ipak ne znači da on „vlada“ američkom politikom, već da predstavlja važan forum u kojem se oblikuju i testiraju ideje.

TRILATERALNA KOMISIJA

Osnovana sedamdesetih godina radi jačanja saradnje između Sjeverne Amerike, Evrope i Japana (kasnije i drugih regiona). Glavni inicijator bio je Dejvid Rokfeler. Prvi izvršni direktor bio je Zbignjev Bžežinski. Nije tajna, ali članstvo je pozivno i okuplja političke, poslovne i akademske lidere. Neki autori tvrde da Komisija promoviše globalno upravljanje i jačanje međunarodnih institucija. Drugi je vide kao forum za razmjenu mišljenja među vodećim političkim i poslovnim akterima.

LE CERCLE (KRUG)

Ovo je manje poznata najtajanstvenija organizacija od pomenutih. Osnovan je pedesetih godina. Dugo nije bilo ni zvaničnih potvrda da postoji. Tek kasnije istraživači su rekonstruisali dio njegove istorije. O njoj postoji manje pouzdanih podataka nego o Bilderbergu, ali se njeno postojanje i sastanci smatraju dobro dokumentovanim.

„Krug“ je okupljao bivše šefove obavještajnih službi, ministre,

vojne stručnjake, diplomate, predstavnike velikih kompanija. Zbog toga ga neki istraživači nazivaju „privatnim forumom zapadnog bezbjednosnog establišmenta“.

Tokom Hladnog rata naglasak je bio na borbi protiv sovjetskog uticaja i koordinaciji zapadnih konzervativnih i bezbjednosnih krugova.

Zašto izaziva interesovanje? Za razliku od Bilderberga, o njemu postoji znatno manje javno dostupnih podataka, što otežava razdvajanje činjenica od spekulacija.

ŠIRI ISTORIJSKI OBRAZAC

Ako pogledamo istoriju poslednjih dvjesta godina, može se uočiti obrazac koji ne zahtijeva pretpostavku postojanja jedne skrivene organizacije. Kako su države, ekonomija i međunarodni odnosi postajali složeniji, razvijale su se **neformalne mreže elita** u kojima su se susretali ljudi iz politike, finansija, vojske, akademske zajednice i industrije.

Takve mreže imaju nekoliko zajedničkih obilježja:

- ograničeno ili pozivno članstvo;
- povjerljive razgovore bez neposrednog medijskog nadzora;
- naglasak na ličnom povjerenju i dugoročnim kontaktima;
- sposobnost da utiču na tok ideja, saradnje i donošenja odluka, iako same po sebi često nemaju formalna ovlašćenja.

Upravo zato su ove organizacije predmet stalnog interesovanja. S jedne strane, zatvorenost podstiče nagađanja; s druge, činjenica da okupljaju ljude sa stvarnim uticajem znači da ih zanimaju moć i kontrola i nije ih opravdano potpuno zanemariti.

Za razliku od potpuno tajnih organizacija, polutajna društva djeluju javno kao institucije, ali skrivaju svoje unutrašnje procese, članstvo ili ciljeve – čime namjerno održavaju mistiku i zaštitu od spoljnog uticaja.

BIBLIOGRAFIJA

I. Biblijski i teološki izvori

- Sveto pismo – različiti prevodi (posebno Postanje, Danilo, Jevanđelja, Pavlove poslanice, Otkrivenje).
- Različite knjige i materijali objavljeni od Instituta za izučavanje religije (religija.me).

II. Istorija tajnih društava i ezoterijskih pokreta

- Born in Blood – istraživanje o istoriji masonerije (uz kritički pristup).
- The Secret Teachings of All Ages – pregled različitih ezoterijskih tradicija iz perspektive ezoterijskog autora.
- The Origins of Freemasonry – akademski pristup nastanku moderne masonerije.
- Freemasonry: A History – istorijski pregled masonerije.
- Brittanica online: Secret Societies.

III. Gnosticizam, hermetizam i drevne misterijske tradicije

- The Gnostic Gospels.
- The Nag Hammadi Library.
- Hermetica.
- The Western Esoteric Tradition.

IV. Teozofija i moderni okultizam

- The Secret Doctrine.
- Isis Unveiled.
- The Occult Roots of Nazism.

V. Totalitarizam, ideologije i društveni inženjering

- The Origins of Totalitarianism.
- The Open Society and Its Enemies.
- The Road to Serfdom.

VI. Savremeni tehnološki i transhumanistički pravci

- Homo Deus.
- The Transhumanist Reader.
- Life 3.0.

VII. Kritičko proučavanje teorija zavjere i moći

- The Paranoid Style in American Politics.
- A Culture of Conspiracy.
- Conspiracy Theory in America.

Napomena: Navedeni izvori predstavljaju različite perspektive: akademske radove, istorijske preglede, primarne tekstove samih pokreta i kritičke analize. Cilj bibliografije nije da svaki navedeni autor predstavlja stav ove knjige, nego da omogućí čitaocu provjeru, poređenje i dalje istraživanje.

NAPOMENA AUTORA O PRISTUPU I METODOLOGIJI

Tema tajnih i polutajnih društava, skrivenih uticaja i duhovnih pokreta kroz istoriju često izaziva snažne reakcije.

Jedni u tim temama vide samo izmišljene teorije bez stvarnog osnova. Drugi u njima vide ključ za razumijevanje gotovo svih istorijskih događaja.

Ova knjiga ne polazi ni iz jednog od tih ekstrema. Cilj nije stvaranje straha, niti tvrdnja da iza svakog istorijskog događaja postoji jedna skrivena organizacija koja upravlja svime.

Isto tako, cilj nije ni zanemarivanje činjenice da su kroz istoriju postojale zatvorene grupe, mreže uticaja, ideološki pokreti i elite koje su pokušavale oblikovati društvo prema vlastitim ciljevima.

Pravi predmet ove knjige nije samo pitanje: „Ko je djelovao iza kulisa?“ Mnogo dublje pitanje glasi: „Koje ideje pokreću ljude i sisteme kroz istoriju?“

FOKUS NA OBRASCE, A NE SAMO NA ORGANIZACIJE

Organizacije nastaju i nestaju. Njihova imena se mijenjaju. Njihovi članovi dolaze i odlaze. Ali određeni obrasci razmišljanja ponavljaju se kroz vjekove. Među njima su:

- potraga za znanjem nezavisno od Boga;
- ideja da posebna elita posjeduje višu istinu;
- pokušaj preoblikovanja čovjeka mimo Božjeg plana;
- zamjena Božjeg autoriteta ljudskim sistemima;
- obećanje konačnog rješenja kroz ljudsku mudrost, politiku ili tehnologiju.

Upravo ti obrasci predstavljaju glavnu temu ove knjige.

ODGOVORNOST PREMA ČINJENICAMA

Istorijske teme zahtijevaju pažljiv pristup. Postoji razlika između

onoga što je dokumentovano, onoga što je vjerovatno, onoga što je moguće i onoga što je samo pretpostavka. Zato ova knjiga pokušava razlikovati istorijske činjenice od tumačenja.

Nisu svi simboli dokaz skrivene namjere. Nisu svi ljudi povezani sa određenim organizacijama nužno dijelili iste ciljeve. Nisu svi društveni procesi rezultat jedne centralne kontrole. Ali isto tako, nije ispravno pretpostaviti da ideje, simboli, mreže uticaja i zatvoreni krugovi nemaju nikakav značaj u oblikovanju istorije.

BIBLIJSKI OKVIR

Ova knjiga se na kraju ne zasniva na ljudskoj teoriji o istoriji, nego na biblijskom razumijevanju velike borbe. Prema tom pogledu, najdublji sukob nije samo između ljudi, država ili organizacija. To je sukob između dva principa: prihvatanja Božjeg autoriteta i pokušaja stvorenja da samo odredi konačnu istinu.

Zato je pitanje tajnih društava, ideologija i ljudskih sistema važno ne samo zbog istorijskih činjenica, nego zbog pitanja koje seže mnogo dublje: Koju sliku čovjeka i svijeta određena ideja proizvodi? Da li je čovjek stvoren po Božjem obličju? Ili čovjek sam pokušava postati mjera svega?

NAMJERA KNJIGE

Namjera ove knjige nije da podstakne nepovjerenje prema svim ljudima, institucijama ili društvenim strukturama. Niti je cilj da čitaoca odvede u stalnu sumnju i strah.

Cilj je da podstakne razmišljanje. Da čovjek nauči razlikovati: istinu od obmane, slobodu od manipulacije, mudrost od oholosti, služenje od dominacije. Jer najveća pitanja istorije nisu samo pitanja moći. Ona su pitanja karaktera. Na kraju, najvažnije pitanje nije: „Ko kontroliše svijet?“ nego: „Kome čovjek povjerava svoj um, svoju savjest i svoje srce?“